

140
1986

ՀՈՐԵՆՈՒՄ

10
1986

მარტოზა: „კინოკამერა“
„კინოკამერა“
პეპროდ-ინჟინერული
ნაწარმის სახლი

მარტო ფეხბურთის თამაშითა და მდინარე ჩხარაში ჭყუმპალაობით კი არ ატარებენ, თურმე შრომადღასევენების ბანაკშიაც ირჯებიან ბეჭითად და ნაყოფიერად. რუფოთის მეფენახეობის საბჭოთა მურენობაში ვმუშაობთო, — გვითხრა, — ვთონხითო...

— შენ თოხისა რა გეცოდინება მთქი, — გვითხე გამომდელად.

— როგორ არ ვიცი, — მიბასუხა, — ჩემებს ზშირად მიეხმარებივარ. თოხი მარტო ასულტზე გაზრდილმა ბიჭებმა არ იციან, თო-

იცის ნაბო გიგაშვილმა — ცის ბახსნა მოფერებასაპით უხარია ბაჰს.

„ოდეს კასსა ღაეჭიჩვოს...“

**ანუ აზგაპი იზისა,
 თუ რა ფვლილი
 ზააქვთ თარჯო-
 ლელ მოსფავლეებს
 ჩარნობილის
 დახმარების ფონდში**

ნუგზარ აფხაზა

ლ. იაობაშვილის ფოტო

მეგზურობა იმედა გურულმა, ახალთერჯოლის საშუალო სკოლის მოსწავლემ გაგვიწია. დილით კომკავშირის თერჯოლის რაიკომის მესამე მდივნის კაბინეტში მასთან ერთად ამ სკოლის დირექტორის მოადგილე იუზა ლიბრაძეც დაგვხვდა, სწორედ მან „ჩაბარა“ ჩვენი თავი მეხუთეკლასელ პიონერს.

იმედა, ჩანს, თავშეკავებული მოსაუბრეა, თუმცა შეეითხებზე დაუზარებლად იძლეოდა პასუხს. ჰოდა, გზაშივე შევიტყვეთ, რომ იგი და მისი ამხანაგები არდადეგებს

რაჰ
 ფიქრობს
 იმედა
 გარული?
 თუცა
 ვინ
 დაუღაჰს
 ზღაპარს
 თორმეტიოდე
 წლის
 გიჰუნას
 ფიქრსა და
 მცნებას?

რემ... თუმცა, ჩემს თანაგვალს მეზობელთან, ნუგზართან ჩამოიღის ხოლმე ზაფხულობით თბილისიდან მისი ნათევავი დათო, შესაფერ თხის უშუალოდ და ისიც მამინვე ამოგიდგება ხოლმე მხარში. ახლაც აქ არის, ჩვენთან...

— კარგი ბიჭი ყოფილა!
— დაიხ...

ზოგი აქედური ვკითხვით იმედს, ზოგიც — იქითური. ამასობაში ჩავედით კიდეც, სადაც უნდა ჩავსულიყავით, და ისე, რომ შრომაში ხელი არ შეგვეშალა, გავეცანით ახალთერჯოლელ მოსწავლეებს და მათ შრომით საქმიანობას.

აქ უკვე მერვეკლასელმა ნატო გიგაშვილმა იკისრა ინფორმატორის მოვალეობა. ნატო წლეულს, აბრილში აურჩევიათ სკოლის კომკავშირული ორგანიზაციის მიღევანდ. მანამდე ჰიონერული მუშაობის წრითაა გაუვლია, რაზმის საბჭოს თავმჯდომარე ყოფილა, და კარგი თავმჯდომარეც.

სწორედ ნატოსაგან შევიტყვეთ, რომ რუფეთის საბჭოთა მეურნეობასთან ურთიერთობა ახალთერჯოლელ მოსწავლეთათვის ახალი ხილი როდია თურმე. ყველაზე მეტად მეურნეობას შემოდგომაზე უჭირს ხოლმე მუშახელი — მოსავალს სწრაფად და უდანაკარგოდ უნდა აღება, დაყოვნება ამ დროს აუნაზღაურებელი ზარალის ტოლფასია. ჰოდა, სიმინდის ტეხება გაჩაღებული, სირას აღება თუ რთვოლო, „აბა, ჰე, ბავშვებო, ხელი წამოგეგავლეუთო!“ — ერთს კი შესძახებენ სიღვინს თავაკეციბი და წითელყუსისხვევიანთა გუნდებზე მაშინვე ხალისიანი ყრიათულით შეესვვიან ყანებსა და ზვრებს.

— ასეა, — დამოწმა ნატოს ნათქვამი იუზა მასწავლებელმა. — აი, აქ, გარშემო, სერებს რომ ხედავთ, — ხელით წრე შემოხაზა პარკში, — თითქმის სულ ამ ბავშვების გათიხნილია. თანაც რა გულისანად და ხარისხიანად!

— მამ, არ ეზარებათ მუშაობა?
— ეზარებათო?..

თუ შრომას თავიდანვე შეჩვეული ხარ, როგორ შეიძლება ხელის

განძრევად დაგეზაროს! თავად განსაჯეთ:

სასკოლო ვენახში ხუთასზე მეტი ძირი ეზიბა. ვენახს, რა თქმა უნდა, მოსწავლეები უყვლიან. პინოს ჯიშის ყურძენს (სამშამანურე მასალას) 700-მდე კილოგრამს კრეფენ და აბარებენ, ციციქასა და ცოლი-კაურს — 500 კილოგრამს.

უკვე მეხუთე წელია, სკოლას კაქლის სანერგეც აძლევს გვარინ შემოსავალს. სკოლის ახლომდებარე მდ. ხუტჩას ეროზირებულ ფერ-

აბრეშუმის ქვის გამოსაცეხებად გზა მოაღებთ.

სკოლის წინაზოში ბავშვებმა მშენიერი ხასხასა წითელი ვარდები გაახარეს. სხოვნის დღის სვედნიანარევი ზემოთა თუ დიდების შემორიალთან გამართული შეკრება ან ღვეწმოსილი ჰედავოგის გაცილების დღე, ყოველი ღონისძიება ამ ღამეზე ვარდების თაიგულებითაა ხოლმე დამშვენებული.

ზუსაღეთ, როგორი შამართებით მიიჩაბრან ვიხევი სიმინ.
ღეზი სხეზაოლი რა სარაველა ღაღაღებათ ვინ!

დობობზე ბავშვებმა უკვე დარგეს 200 ძირი კაკალი. ეს დიდი საქმეა — ნიადაგიც დამაგრდება, გარემოც დამშვენიდება, მაღელ კაკლის ნაყოფიც აჩხრიალდება კალათებში... სანერგის მესვეურნი გზათა მეურნეობასაც ამარაგებენ ნერგებით, ნორჩ ნატურალისტთა სადგურსაც, სასოფლო საბჭოსაც. მარტო 1984 წელს ამ სანერგემ სკოლის ე. წ. სპეცსახსრებს 1300 მანეთი შემატა.

მაღს იკრებს თუთის ხის სანერგეც. პირველი ნერგები მოსწავლეებმა სასკოლო სტადიონს შემოუშვეყრივეს გარშემო — მომავალში

სკოლის შენობის უკან საკურდლელ გეგმართავთ. მისი მოწყობის იღეა ამ სამიღეე წლის წინათ მამინიღეე მერვეკლასელ სპარტაკ ქემოკიძეს დაპაადებთა. მერვე კლასმა იმ შე-

საპროპაგანდა ოკაი მამ. ზა
პ. ი. ღონის სხალქოის
პროპაგანდა ორგანიზაციის
პროპაგანდა სპარტაკ
სამსწავლო ორგანიზაციის
საპროპაგანდა

პიონერული

სამსწავლო ორგანიზაცია

1926 წელს

პიონერული

10 ოქტომბერი 1986

✿
**სკოლის
 შენიშის
 წინ
 პარკში
 პაპანას
 ირმა
 და
 მისა
 მამოვარება.**

ართვეს თავს ახალთერჯოლის მხარეში
 შუალო სკოლის 250-მდე მოსწავლე
 რომელთა შორის 103 პიონერი და
 60 კომკავშირელია. როცა ნატო
 გიგაშვილს ვიხსენებთ, განსაკუთრე-
 ბით აქტიური პიონერები და კომ-
 კავშირელები დაესახელებინა, ხე-
 ლები გაშალა.

— ყოველი მათგანი აქტიურია, —
 უყოყმანოდ გვიასუხა. — გვერდ-
 ზე გადგომა ჩვენში არავის სჩვევია,
 ყველას ესირცხვილება საქმისა და
 ამხანაგის ღალატი... ოქტომბრე-

✿

მოდგომაზე სამი კურდღელი შეი-
 ძინა, შრომის მასწავლებლის დახ-
 მარებით პატარა ფარდული ააგეს
 და 32-ვე ბავშვმა უყოყმანოდ იყი-
 რა ყურცევიტების მოვლა-გამრავ-
 ლება. მის შემდეგ ყოველთვიურად
 აქედანაც საგრძნობი შემოსავალი
 შედის ხოლმე სკოლის სპეცსახს-
 რებში. ამჟამად გაზრდილ-გაფარ-
 თიებულ საყურდღლეში, რომელსაც
 უკვე ნორჩ ბიოლოგთა წრე პატ-
 რონობს, 30-მდე დიდ-პატარა კურ-
 დღელი დატუნდებიან.
 დიან, ყოველივე ამას, ბეჭით
 სწავლასთან ერთად, წარმატებით

✿
**ცოცხალ და —
 სულს
 მიითმავთან
 სარამაღვით
 დანაპარული
 სიძინდები.**

**ლაპათიანი
 შრომის
 შედეგ
 არც
 მისიარული
 დასვენება
 ურჩევ.**

✿

ლებსაც, სხვათა შორის...
 მაშინ შეკითხვათა წრე დავეიწ-
 როვეთ და იმათი დასახელება ვიხს-
 ევთ, ვინც ამ ბოლო ხანს, შრო-
 მით სემესტრში გამოიჩინა თავი.

წამით შეყოყმანდა. უფრო ვეღარ
 თქვა და ჩამოგვითვალა: მეოთხე-
 კლასელი ლალი ქასრაშვილი, მეხუ-
 თეკლასელი იმედა გურული, მე-
 ექვსეკლასელი დათო ცხადაძე, მეშ-
 ვიდეკლასელები თამილა, ირმა, კა-
 ხა გურულები, მერვეკლასელები
 იმედა ცხადაძე და ვიტალი სახე-
 ლაშვილი, მეცხრეკლასელები თე-
 მურ ძიძიშვილი და ვლადიმერ კან-
 დელაკი, მეთექვსეკლასელი შალვა ცხა-
 დაძე და ბეგის სხვა. საკუთარი თა-
 ვი ნატომ, ცხადია, არ მიათვალა...

ახლა კი მე მოგიყვებით, რა ვა-

კეთდა შრომა-დასვენების ბანაკში 4 იანვლიდან 3 ივლისამდე. მხოლოდ შრომით მიჩვენებულებს ჩამოვიღეთ. ჩამოვიღეთ იმ თანამშრომლებთან, როგორც ისინი თერაპიის კომპლექსში რაიონში წარდგენილ მოსხენებით ბარათში აღწუსულნი:

1920 ბავშვ-დღის ნაკვალად ბანაკის ანგარიშზეა 2020 ბავშვ-დღე. ვეგმიტ ვათვალისწინებელი 2500 მანეთის ნაკვალად შესრულდა 3400-მდე მანეთის სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოები.

გაითრინა მეურნეობის კუთვნილი 17 ჰექტარი სიმინდი, 1,5 ჰა სოია, გამოირჩა (ცა გაუსხსეს) 9 ჰექტარი ვენახი, აიყვლა (ააქრეს) 14 ჰა ვანი.

ამევე დროს, ბავშვებს არ დაეწივნათ და დაამუშავეს როგორც სასოფლო, ასევე ნორჩ ტექნიკოსთა სადგურისთვის გამოყოფილი ნაკვეთი.

თითოეული მოსწავლის საშუალო გამოქვამებამ 42 მანეთი შეადგინა, ერთი ბავშვ-დღის ღირებულება — 1 მან. და 80 კაპ.

ერთი დღის სამუშაოები ახალ-თერაპიულად შრომა-დასვენების ბანაკმა „პიონერმშენებელთა“ ვადარიცხვა, ერთსაც — მშვიდობის ფონდში, ხოლო კიდევ ერთი დღისა — ჩერნობილის დახმარების ფონდში.

ჩერნობილი...

ერთბოლოდ გაითავისეს ჩერნობილი შრომის დასვენების მათი შვილების დარდი და სატყვიარე ჩვენმა მოზარდებმა.

მოიტანეს თუ არა გავითვალთვალო ჩერნობილის დარდიანებული ტრადიციის ამბავი, სასწრაფოდ შეიცვალა სკოლის პიონერული და კომკავშირული აქტივები. წაიკითხეს პირდაპირ გამოქვეყნებული მასალები, იმსჯელეს, იკამათეს, თავიანთი შესაძლებლობები აწონ-დაწონეს და...

და განა მარტო შრომა-დასვენების ბანაკში გამოქვეყნებული ერთი დღის საფასური შეიტანეს ახალთერაპიულად პატარებმა ჩერნობილის დახმარების ფონდში... არა, მათ ამ ფონდში თავიანთი ხელით მოკრთველ ეკალში აღებნალი მეთ-

ლი თანხა — 325 მანეთიც გადაიტყვეს.

— კიდევ მოვიფიქრებთ რაიმეს, — თქვა ირმა გურულაძე, იქვე რომ იღდა და აქამდე საუბარში არ ჩაგვეტრიალა...

ეს — მარტო ახალთერაპიულად...
— მთელ რაიონში, — გვეტრიალა თერაპიის კომპლექსის რაიონის მდივანმა ლია ბუსკიაძემ, — ჩველმეტი შრომა-დასვენების ბანაკი მუშაობდა. ერთ თვეში 1050-მა მოსწავლემ 25000 მანეთის ნაკვალად 32140 მანეთის სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოები შესასრულა. ამ ბანაკის თითო დღის ნამუშევარმა, რომელიც ჩერნობილის დახმარების ფონდში გადაიტყვეს, 700-მდე მანეთი შეადგინა.

აქვე გამოირკვა, რომ, გარდა ამისა, ამევე ფონდში საკუთარი ინიციატივით თერაპიის 1-მა სკოლამ 1000 მანეთი გადაიტყვა, ალისბუბის საშუალო სკოლამ — 100, სხვებმა — შეძლებისდაგვარად... ამევე დანიშნულებას მოხმარდა რაიონის პიონერთა ნამუშევრების გამოფენა-გაყიდვაში აღებული თანხა — 545 მანეთი. გარდა ამისა, ავერ, შემოღობილიც მოდგა კარს; მალე დაიწყება ასკილისა და აწლის ნაყოფის კრეფა; გაგრძელდება ჯართისა და მაკულატურის შეგროვება. და ჩერნობილის დახმარების ფონდს კიდევ შეემატება პიონერთა ალალის შრომით გამოქვეყნებული თანხის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

სწორედ ამაშია ჩვენი ძალის ერთ-ერთი მიმდინამო: როცა მეგობარს უტყვის, თუ ქეშმარიტი პიონერი ხარ, თუ ნამდვილი კომკავშირელი ხარ, უბრალოდ — თუ ნაღდი კაცი, ადამიანი გვეია, განვქვერვადებები, თანატოლსა და თანამოაზრეს გასაჭირში მარტოს ვერ მიატოვებ. აკი თქმულა კიდევ ძველთათვის: კაცი კაცითა და ღობე — ქავეითა... და კიდევ: მამა მისთვისა და შვილ დღისთვისა... და ერთი: „ლოდეს კაცსა დაეჭირვოს, მათი უნდა მამა და თვისითა“, — გეხსომებათ, დიდმა შოთამ დაგვიტრიალა სახელმძღვანელოდ ეს უქველავი აფორიზმი დიდებისაც და პატარბისაც.

ქ ა თ ე ხ ა ნ ე ი ძ ი ა ქ ი

ისე ლამაზად გაწვიმდა

გეუნი რომ თავზე მაწვიმდა — ილიმებოდა მთაწმინდა. ისე ლამაზად გაწვიმდა — სული და გული მაწმინდა.

ხომ ლამაზია ცა წმინდა, მე ღრუბლიანი ვცნებ მინდა. ისე ლამაზად გაწვიმდა — გადაირია მთაწმინდა.

სადღაც ქარი რომ აწვივდა, ფრთა მოისინჯა არწივმა. თავ-პირი ჩამოიბანა ალვის ხემ, ცამდე აწვივია.

ისე ლამაზად გაწვიმდა, ისე ლამაზად გაწვიმდა... გადაირია მთაწმინდა. ხომ ლამაზია ცა წმინდა, მე ღრუბლიანი ვცნებ მინდა.

ქ ა თ ი ა ნ ი ლ ი მ ა ე რ ა ლ ი ძ ი ა ქ ი

მოვლის ნოემბერი

მთა და ბარი იღებება წითელ-ყვითელ ფერით. ქვეყნად ლამაზ სიმღერებად მოვლის ნოემბერი.

სილაღე და სისხლისე მოსდებია გულგნის. ნოემბერო, ნოემბერო, გიძღნით თავიგულგნის!

ჩვენი გული, ჩვენი ტამი შენ გეკუთვნის მარად. აფრიალე დროში ცაში, ყველგან, მთა და ბარად!..

არე-მარე იღებება წითელ-ყვითელ ფერით. გულიზიამწყდომ სიმღერებად მოვლის ნოემბერი!

ერება აღარ შემიძლიაო, თუასს შენ ვერ უძლებდი, თავისთვის შენ ვერ მოვივლია, სტუმრის დასვენება შენ არ იცი და ბავშვების გაზრდაო. დედა ხმის ამოუღებლად ტირილდა. ჩვენ ვლრიალებოდა.

მეორე დღით მამამ დიდი ღურჯ ჩანთაში ჩაყარა თავისი გასარტყის ხალატები, მაისურები, ცხვირსასხოცები, წინდები და წაყიდა. მეორე ისევ იმ ჩანთით ყველაფერი გააქატიათე-ბულ-გატყინებული მოიტანა. დედა სულ გაღაიონა — აბა, ასლა კი მივხვდი ყველაფერსო, ვიღაცა გაიჩინე, გეტყობა, იმიტომაც აიხიირდიო, მიბრძანდი, ბატონო, ვინ გააკავევს, მიან გააროს აწიო... მიუყარ-მოუყარა ყველაფერი... მე და ანდუ-ყაფარს მამინ რატომღაც სულ არ მოგვდომნია ცხვირის ჩაყოფა, კუთხეში მიყუყულები ვტიროდით, მხოლოდ იმას ესვდებოდით, რომ რაღაც საშინელი სდებოდა.

მამა გაცოფდა, მივარდა დედას და გაართვა, გაიბრუნა კარი და წაიღია, აღარ გამოჩენილა. მეორე დღის, უთონია, ნესტან მამიდა დავგადეა თავზე, დავკვიციანა მე და ანდუ-

ყაფარი, მეორე დედა სამზარეულოში გაიხმო, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ გვეხმოდით მათი ლაპარაკი: რა სულელი ხარ, როგორ იფიქრე, ყველაფერი მე და-მარეცხინა, შენზე მითხრა, ავად არის... აბა, დაუფიქრდი, რასა ლაპა-რაკობო... მოიცა, მე იმას ვაჩვენებო... რატომ ბავშვებზე არა ფიქრობთ, რადროს თქვენნი გაყრათ, — ეუნებო-ვდა მამიდა. — ვერაფრით ვერ ვაპატიებო, ისედაც ბუერი ვუთმინეო... როგორმე თვითონვე გაეზრდა ბავშ-ვებსაო, — ტირილდა დედა.

მივხვდი, რომ რაღაც კიდევ უფრო საშინელი უნდა მომხდარიყო. დედა სულ ტირილდა. მეორე მამა მოვიდა. მეც და ანდუყაფარმაც შე-ვაცტეცი, რომ დედას ძალიან გაუ-ხარდა მისი მოსვლა, მაგრამ როცა მამამ ჩუმი სმით უთხრა, — თუ შეგი-ძლია, მამატიეო, რატომღაც შეპკი-ვლა, არ შემიძლიაო. — მამ ყველაფე-რი დამთავრდაო, — ჩაილაპარაკა მამამ, ნაღვლიანად გამოგვხვდა და წაიღია.

დედაც თავი აავლო და... არა, ჭეა აავლო და თავი თუშვირა, — ასე აუხსნა დედას საქციელი ნესტან მა-

მდამ თავის და-ძმებს, რომლებმაც ერთ დღეს ჩვენთან მოიყარეს თავი საოჯახო თათბირზე. მე და ანდუყა-ფარი, რა თქმა უნდა, ჩვენს ოთახში გაგვხიზნეს. რაღა არ უთხრეს დედას მამინ — კარგად დავიჭირდით, ვინ რას იტყვისო, ის ჩვენი ძმაც ცოდოა, სულ იგი, ბავშვებისთვის ხელე-ღვესო, საიმირო რა მოხდაო, ბავშ-ვებს რაღას უმწარებთ სიცოცხლე-სო... მაგრამ დედას ისევე ისე ჰქონდა „ქვისთვის თავი შეშვერილი“ — ვერა, ვერავითარი შემოსევამი ვერ ვაპატიებ, არ დამენახოსო... ერთსელ კიდევ მოვიდა ნესტან მამიდა, მაგ-რამ რომ ვერაფერი გააწყო, მკვსედ უთხრა დედას, იყოფე, სანანებელი გაიხვება, მაგრამ გვიანდა ეჩვენაო. ის იყო და ის, ნათესაუთავან ჩვენ-თან აღარავინ მოსულა.

მოგვეჩატრა მე და ანდუყაფარს მამა, ძალიან მოგვეჩატრა, რუმ-ჩუ-ღად სამსახურში დურეკავდით ტელე-ფონით და ველაპარაკებოდით. დედა ერთ ბეწო რამზე ისე ბრაზდებოდა, ხმის ამოღებას ვერ ეძლეაგდით, გაკვიოლელებსაც კი უხმოდ ვაკეო-ბდით. დავინდვლიანდით მე და ანდუ-ყაფარი, აღარც ეზოსკენ გვიწვედა გული და აღარც მულტფილმების ნა-სვის ხალისი გვეწონდა.

სხვა გზა არ იყო, ისევ მე და ჩემ ძმას უნდა ჩავყეყო საქმეში ცხვირი, ჩვენ უნდა ვადაგვეჩინა ოჯახი, მო-და, გადაეწყვიტეთ... დღით, დედამ თავის ჰკუთნი სკოლაში რომ გაგვის-ტუმრა და თვითონ თავის ინსტიტუ-ტში წავიდა, მე და ანდუყაფარი მოვ-ბრუნდით, ტანზე გამოვიცავლეთ, ჩვენი საერთო ყულაბა დაეცალოთ და ჩუმად, მალევე, მეზობლებს რომ არ დაეხანათ, — როგორც „შპიონე-ბიო“, მენერჩულებოდა ანდუყაფა-რი, — მტერთმდე მივიპარეთ და თხუ-თმეტ წუთში ავტოსადგურში ვიყავით. სულ მალე კი ავტობუსის ფანჯარაზე ცხვირმიკვლავლები დიდდასაკენ მივქროდით, სოფელში. კი გამოგვებ-ნენ გზაში, უბეტესად ქალები, ასე მარტოები სად მიდინართ, როგორ გამოვიგვესო, მაგრამ ჩვენ წინასწარ მომზადებული ტყუილით ვამშვიდე-ბდით, სხვა დროსაც ბევრჯერ გვიმე-ზავრია ასე, ავტობუსამდე მშობლე-

პირს არ უსწინდო... ბაღლები სადღა არიან-მუთქი, მოგვიცხენო... სან იქნებიან, სკოლაში არიანო, აღარ შემისხვებია, როდის აქეთია კვირა დღისითაც სწავლა ჰქონდათ-მუთქი. ენასთი ერთი, მერე რაღას მოვიფინებენ, — ვფიქრობ ჩემთვის. ატყვარ ტელეფონის რეკვა, ხან ერთი მივარდება; ხან მეორე. «არა, არა, არაფერიო...» — ბასუსობენ. მე არაფერს ვიმჩნევ, კალათსა და ჩანთას ვცლი. იწრიალა მამათქვენმა, იწრიალა და წავიდა სადღაც, დედათქვენი კარვბამდე მიჰყვა, ჩურჩულით რაღაცას ემუდარებოდა. კარგი, კარგი, წინასწარ გულს ნუ ისეთქავ, თავს გაუფრთხილდი, გამონდებებიან, მამ რა იქნებაო.

— ერთი, შენს გაზრდას, რძიანი ჩაი დამალევირე-მუთქი, — დედათქვენი ვუბნებდი. უზივარ, ვსვამ და ვემოხვებით, ჩემივე მოხარულ დოდნოშის მურაბას ვატან... მიყურებს დედათქვენი, მიყურებს, რო ლამის თვალისთვლით გამინადგუროს და თან ფიქრობს — ვაი, შე უბედურო, ჯერ სოშ არ იცი, რა ამბავია ჩვენ თავსაო... მე, თქვენც არ მომიკვდეთ, აინწმუნე არაფერს ვეგდებ. რაღაც იგვიანებენ-მუთქი, თქვენზე ვუთხარი. პო, ექვს-ექვსი გაკვეთილი აქვთ დღესაო. ამოვიღე ჩემი სელსაქმე და ვქსოვ, სმას არ ვიღებ. ტელეფონის სიპე გახსურა რეკვით, ხან დედათქვენი რეკავს, ხან ამას ურეკავენ. დღობდა და მამათქვენიც მოვიდა, მივარდა დედათქვენი, — სომ არაფერი აო. არაო, — თავი გუდაქვინა იმან. მეცოდებიან, მეცოდებიან, რომ გული მიკვდება, მაგრამ ვითმენ. რომ გამშურაბეუვდა და ესედავ, რომ ესენი დანსოცილები არიან, ვუბნებ: აბა, დანსვდით და წერილად მომიყვეთ, რა ამბავია თქვენ თავსა-მუთქი. წასკდა დედათქვენი ტირილი, მუსიკაში ჩამხმნო და ეყვმი და ანდუყაფარი დავეკარგენო... სულ კი ჩვენი ბრალიაო, ჩვენი თავპირბონისიაო... ესე და ესე ვიმჩნუებო დ

შმა გამოგაციოლეს, იქ კიდეც დიდებულა დავგვადებდა და მგზავრობაში კი რა უნდა მოგვივიდესო.

— უი, დამიდგეს თვალუბი, ნამდვილად რაღაც უბედურებაა ჩემს თავს, თორემ მარტოებს როგორ განსოქმეებდნენო, — შეიხანდა მარანინი მოფუსფუსე დიდდღაო, «ქრისტეც ღწერთივით რომ გამოვექნადეთ». მაგრამ როცა ვაივო, რამიც იყო საქმე და რა გადაეწყვიტეთ მე და ანდუყაფარმა, ჯერ შეწყნდა, მერე კი გაიღიმა და თანახმა ვარ თქვენი შეთქმულების მონაწილე გავსდყო, გეითხრა. მერე სასწრაფოდ საჭმელად დავგესნა, ისე ვიდურდებოდიო-დით, დიდდღაც კი ემაყოფილი დარჩინა, ძლივს ყბის მოქვევა გისწავლიათო. ზამას რომ მოვრჩინო, დაცვრილუბით მოვიტათობრეთ, როგორ უნდა მოვექცეულიყავით. დამე ლოგინში ანდუყაფარმა ერთი კი მიჩურჩულა — დედიკო მეცოდება, ალბათ როგორ გვეძებენ და ტირილი; მცხა-მუთქი,

ვუთხარი, მაგრამ არა უშავს, ყველაფერი თუ კარგად დამთავრდა, გვაპტიებსო, — გადაეწყვიტეთ.

მეორე დღით დიდდღამ კოსტად თავმოკრული კალათი და მომცრო ჩანთა აიღო, თვალუბი დავგვიკოცნა, აბა, თქვენ იცითო, მერე დამატა — თუ ვინიცობაა, ნიკუჭანთ ენაპრატლბა რძალმა გკითხვით რამე, არაფერი წამოგდეთო, გზაზე გავიდა. ჩვენ ფაფურდიან ვუყურებდით, როგორ ყოჩაღად ავიდა ავტობუსში, იმის ღიმილს ღიმილითვე ვუბასუნეთ და ავტობუსიც დაიძრა, წაიყვანა ჩვენი დიდდღა საქმის მოსაგვარებლად...

მერე სულ სიცილით გვიყვებოდა — ჩავედი და ვითომც არაფერი, ორივენი გადავკოცნე, დედათქვენი თვალუბი ჰქონდა დანსიებული, მაგრამ ვითომ ვერც შევამჩნიე, არაფერი მიკითხავს, მამათქვენი უახროდ დაბორობალობდა ბინაში, დანა

დამომა არც ერთმა არ მოეწონა... მეტი, გაურა გადმუწვიტეთო... შევიცნადე, ეს რა დავმართინათ-მეთქი, მერე ერთი კარგადღე შევჯორე, ვითასხა და თან შეღიმება. ხმა არცერთს არ გაუღია. იმ ღამეს მაინც არაფერი წამომცდენია, დღლით კი, რომ გამოვდიოდი, კარგებში ვუთსარი, ჩემთან არიან-მეთქი დე გამოვსწიო... ერთი სიტყვით, სადღე არის თავს დავეკარავენ, ისე რომ, სადღის თადარიგს რომ ვიჭვრდეთ, ის დროა...

ვეციტ მე დე ანდუყაფარი დიდედღას, დავკოცნეთ, მერე ერთმანეთიც ვადაკოცნეთ. დაბერიალდით და ისეთი სუფრა დავავედღერეთ დედას და მამას, ისეთი, რომ...

ნახეთ, როგორები ვართ ამ სურათზე ოთხივენი? ისევ თემური ძაბი დავგახატა. უკვე თითქმის დამთავრებული პქონდა, მე დე ანდუყაფარი რომ აუტყვდიო, გინდა თუ არა, დიდვადე დახატე სადმეო, ადგა დე ჩვენს ზევით მიასატა დიდედღა, იმიტომ არის ასე უცნაურად.

რა გვეთა პირველად თვალში? ჩვენი ბედნიერი სასუები, არა?

ვიზუატი ახალ რარხიას „მასწავლავალი, ჩინი პარტი მასწავლავალი, რომელიც დღეიდან, ხმა ბანოვითე. ბანის მსამასად, სამხდომ დამცდრადმა ჩვენი ურნალის ურნალთაჲ. ამ რარხიით ბარგამავნებულ მასწავლავლი ბაბანოვით თმამასავა საუპარლ მასწავლავლას — სათელი უმარის ადამინანას, რომელთაც ცხროვანის უთმარბის მიუხად კამეით ჩვენი გომავალი თომარის სიუპარული და სამსახური. თმამას აქ უმავლადი ჩვენი რამავალიცის კალაპარისა და სოფლავის ჟრამასანავანათლავალი და საუშოლი პროფამინავალი სსსრავლავლით აქ დამამასს და საურაროთ სწავლავლის ოსამასას, სარულ-ინტინანამასის ალფერადლავს, ბავრვთა უმომავლავლით და სარტავლი სარლდინისა თუ სარლდინის მასწავლავლას, ავალას, ვისთარისა ამირასისა სააუშარი გოროდლავის, სასატოთი პროფასისი მრითალუ სამსახური.

ავრქმინენი სულს სასწავლავლი...

ინოს ხარაზიშვილი

ორიოდე კილომეტრიც და უკან დარჩა ხეთა — ხობის რაიონის კიდეც ერთი მშენიერი სოფელი. ადრე ეს ტერიტორიაც ხეთისა იყო თურმე. ჩვენ 95 წლის წინანდელს ვგულისხმობთ, თორემ ასე ყოფილა უფრო გვიანობამდღეც. 95 წლის წინათ კი, 1891 წელს, სწორედ აქ, ამ ადგილას მდგარა პატარა საფლური სახლი, რომლის ორ ოთახშიც მთელს ამ მხარეში ერთ-ერთი პირველი სკოლა — უფასო სასწავლებელი გაუმარტავს სახლის პატარონს — ცნობილ ქართველ პედაგოგს ესტატე შუშანიას. ამ ადგილას დღესაც სკოლა დგას — სოფელ პირველი მისის ესტატე შუშანიას სახელობის პირველი საშუალო სკოლა, მთელ რაიონშიც გამორჩეული თავისი მუშაობით და ძლიერი პედაგოგიური კონ

ლექტივით — ბავშვებთან შრომაში თმავაეთრებელი მასწავლებლებით „სახიფათო“ ფონია, სწორედაც რომ „სახიფათო“ იმისთვის, რომ მასზე შედარებით ახალგაზრდა, თუნდაც ზემღმწეველი საინტერესო მასწავლებლის შემოქმედებითი პორტრეტი დიხატოს. დიხას, სწორედ შემოქმედებითი, რადან თუ რაიონში ზურბას ბუკიას იცნობენ, უპირველესად, ამ თავისებურებით.

ჩვენთვის, მასწავლებლებისთვის ბავშვის სულიერი სამყარომდე ამაღლება აუცილებელი და არა დამწვბი, — ამბობდა ცნობილი პოლონელი პედაგოგი იანუშ კორჩაკი. ჩვენთან სუბარში ზურბას ეს სიტყვები არ მოუხშია. იგი მხოლოდ თავის საქმეს ყოველდღიურობაზე გვესაუბრებოდა; მოგვიხირობდა იმაზე, თუ როგორ მუშაობს მთელ კლასთან და თითოეულ მოსწავლესთან, როგორ მეგობრობს მათთან, როგორ თანახავს საიდუმლოს, როგორ თანაუგრძნობს... მოგოთხობდნენ მისი უფროსი კოლეგებიც. დასკვნა უცებ ვაკეთდა და ასევე უცებ მოერგო გამოჩენილი პოლონელი პედაგოგის ზემოთ მოყვანილ შესანიშნავ სიტყვებს. ამ ახალგაზრდის ლაბარაკში კი ჩვენ ვიგარქმენით კიდეც ერთი კუშმარტი აღმზრდელი, მასწავლებელი, რომელიც თავისი ყოველი გაკვეთლით თუ უზრალე ადამიანური დამოკიდებულებით საინტერესოდ აკვილიანებს თავის მოსწავლეთა სულსა და ხასიათს, ბუნებასა და მისწრაფებებს. განსაზღვრავს მათს შემდგომ პიროვნულ თუ მოქალაქეობრივ სახეს, ინდივიდუალობას.

შარშანწინ დაამთავრა საშუალო სკოლა ზურბას მასწავლებლის პირველმა სადამრიგებლო კლასმა, დაიფანტნენ გოგო-ბიჭები, ზოგმა ქალაქს მიაშურა სასწავლებლად,

ზოგი სავალდებულო სამხედრო სამსახურში წვიდა, ზოგიც სოფელში მუშაობს. დატყველებივით ერთ დღეს იციან სოფელში თავმოყრა, შეიკრიბებიან, ზურაბ მას-

უნდა იცოდეს, რომ ძლიერ შთაბეჭდილებად დაუტოვოს ყოველი გაკეთილი მოსწავლესო... რა დიდებულად უთქვამს ილიას — „მოთხოვნა ტილოა, ზედ ადამიანებს

გატოტილი უბრალო ვაშლის ხის სიყვარულიდან მშობლიური ხის, მშობლიური ქვეყნის დიდ და გრძნულ სიყვარულამდე იზრდება...

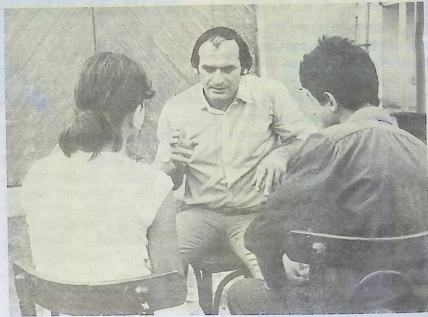
აი, როგორია ის — გულახდილობა და რამდენს ნიშნავს იგი მასწავლებელ-მოსწავლის: ამგვარ ყოველდღიურ, ზეიმურბამდე ამაღლებულ ურთიერთობაში.

ზურაბ ბუკიას, როგორც მაძიებელ მასწავლებელს, სხვა ღირსებაც აქვს — იგი ვერასოდეს „ეტევა“ სასკოლო პროგრამის ჩარჩოებში, ყველანაირად ცდილობს, მთელ თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაზე შეუქმნას დამოუკიდებელი აზრი თავის მოსწავლეებს. კლასგარეშე სავალდებულო საკითხავს მუდამ მკაცრად მოჰკითხავს ხოლმე, ცდილობს თითოეუ-

●
აღმნიარ ვარ, რომ ჩემს ყველა ალჰაილში თითო ამაოიარი მგაუღაბარ, — ჰვეუანება ჯარაბი.
●

წავლებელს ამოაკითხავენ. მოედებიან ხოლმე სოფლის შუკა-შარასა და ველ-მინდვრებს თხუთმეტოიენი... მოწაფეობის დროს რომ იცოდნენ, მეშვიდე-მერვე კლასში, ისე ჩამოსხდებიან ახლო-ახლოს და ყვებიან თავიანთი ყოველდღიურობისა და სულიერი განცდების ამბებს. ბედნიერები არიან... გვერდით ყველანი უკლებლივ შეგობრებად და ჭეთილ მრჩეველებად ეგულებათ და იმიტომ.

ღიახ, ასეა. ასე ზრდის თავიდაც საკმაოდ ახალგაზრდა კაცი, 35 წლის პედაგოგი ზურაბ ბუკია თავის მოსწავლეთა სულებს. ბავშვის სული კი მშობლიური ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლისთვის იგივეა, რაც მექოთნისთვის — თხიხა: „ფერ-ზორციც“ და „ხმაც“ თვითონ უნდა მისცეს, სულიც თვითონ უნდა ჩაუდგას, ბუნების მიყურადებასა და მისი სიმდიდრის გულადებასაც თავად უნდა შეაჩვიოს. და ასწავლის კიდევ. ზურაბ ბუკია ჩვენი დიდი ეროვნული ლიტერატურის გმირების ძლიერი სულებიდან და ხასიათებიდან ამოკრეფილი ხატოვანი სურათებით ჰკვებავს მოსწავლეთა იდეალებს. მასწავლებელმა დიდი მწერლის მარტო სახლის ხსენებაც კი ისე

ხატავენა“. ასეთ ტილოებზე დახატული ადამიანებითაა დასახლებული ყოველი ერის ლიტერატურის დიდი და საოცარი ქვეყანა. მასთან ერთი მიახლოებაც კი სასწაულს ნიშნავს... და ლიტერატურის მასწავლებლის უმთავრესი მოვალეობაც ხომ ესაა — აღსაზრდელად მობარებულ თითოეულ სულს აპოვინოს ეს სასწაული... სასწაული, რომელიც მამა-პაპეული სახლის წინ

ლი აქედანვე შეაჩვიოს სწორ კრიტიკულ აზროვნებას, ნაწარმოების ავკარგის, შავისა და თეთრის იოლად გარჩევას. ცნობილი მწერლების ახალგაზოცებულ წიგნებსაც ხშირად მიაწვდის ხოლმე. ეს გურამ დოჩანაშვილია და წაიკითხეთო, ეს კიდევ ოთარ ჭიამიძის ახალი რომანი... ვანა იმას ირემებს, თითქოს ამ თავისებური მწერლების ნაწარმოებთა ქვეტექს-

ლენინური პარტიის
პარისკამი

სენტი ნიჭონიკისა და იკუსი კავუვიპი

(ს. ო რ ა გ ნ ი ა ი მ ი ს
დახადების 100 წლისათვის)

იაკუტიაში საბჭოთა ხელისუფლებისათვის შრომის ხსოვნის ისტორიის მატინეს შემოუნახავს მშრომელი ხალხის თავისუფლებისა და ბედნიერებისათვის მებრძოლი მრავალი ქართველი რევოლუციონერის, მათ შორის სერგო ორჯონიკიძის სახელი.

ს. ორჯონიკიძის პირადი თვისებები და რევოლუციური შემართება იკავებდა გამოყვანილ და შორეულ იაკუტიის გადასახლებაში.

ეს იყო 1916 წელს. სერგო ამ „ყინულების შემოვლას ციხეში“ გამაწესეს. პატიმრები მდინარე ლენაზე ბარკით მიჰყავდათ, რომელიც ტივერ იყო მიმავრებული. დიდი ხნის მტანჯველი და შურადეს-მყოფელი მოგზაურობის შემდეგ ს. ორჯონიკიძე და სხვა პოლიტიკურად-სახლებულები ქ. იაკუტსკში ჩაიყვანეს.

რადგან ორჯონიკიძე თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ საშიშ დანაშავედ იყო მიჩნეული, გუბერნატორმა გადაწყვიტა, იგი უფრო შორს, ტუნდრაში, იაკუტსკიდან 700 კილომეტრის დაშორებით, ვილიუსის ოკრუგის სოფ. ნიურბში გაეგზავნა. ეს გადასახლებაიდან გადასახლებას ნიშნავდა. იაკუტსკი რევოლუციონერებს კარგად ესმოდათ, რომ თუ მეფის ხელისუფლება სერგოს მიმართ ამ მაცერ ღონისძიებას გაატრებდა, იგი მოვლდ მონყდებოდა ამხანაგებსა და მეგობრებს და დიდი ხნით

ტების გაგება არ უშირდებოდა მის მოსწავლესა, მაგრამ... ეს მწერლები მერ წაეთხზადაც ღირანო, — დაეინება ზურაბ მასწავლებელს, — ერთხელ კარგად ვერგავებულს მეორედ მიუბრუნდებიან და ლიტერატურის მთელ მაღლას და მარბლას უკეთესად შეერკმინებენო. ასე ზოვნავს თავის მოსწავლეთა ლიტერატურული გემოვნების გაფაქიზებაზე, მათში კარგი მკითხველი, გინორი მოსაუბრის აღზრდაზე, და, რაც მთავარია, იმაზე, რომ თითოეულმა მათგანმა ბავშვობიდანვე დააღწიოს თავი არასწორ მტკიცებებს, შეისწავლოს კარგი, ლიტერატურული ქართული. ისეთ ქუთხეში, როგორც სამეგრელოა, ეს საკითხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს. ამას ანდომებს იგი არა მარტო ლიტერატურის, არამედ ქართული ენის გრამატიკის გაკვეთილებსაც, სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის წრის (ამ წრესაც ზურაბ ბუკია ხელმძღვანელობს) მეკადნიერებებს... ენის გრამატიკა, მოგახსენებთ, მთავარტკაცავითაა, უმთავრესი თუ ხელი-

დან დავისხლტა, ცოდნაც ორივე ფეხით იკოშლებს...
თუ დასჭირდა, უფროს კოლეგათა შორისაც ბევრი ჰყავს დამხმარე. თავიდაც ამ სკოლაში აღზრდილი, თავს ჯერაც ყოფილ მასწავლებელთა მოწაფედ გრძნობს. ასე რომ, ჯერჯერობით არც მათთვის მიეცემოდა თავისი „მოწაფეთა“ შეკითხვებისა ერიდება... ერთი ძალიან ძლიერი „თანაშემწე“ ჰყავს — მშობლიური სოფლის ბუნება, ის უმთავრესი, რის წყალობითაც თავიანთი ქალაქელი თანატოლებისაგან საოცრად განსხვავდებიან სოფელი მოზარდები და ზურაბ მასწავლებელსაც უხარია, რომ მისი მოსწავლეები ასეთი ყოჩაღები და დამოუკიდებლები, ასეთი ხალხები, შრომისმოყვარენი და სამართლიანები არიან, ისეთივე ბუნებრივები, როგორც მათი ეს მიკროსამყარო — მათი გარემომცველი ბუნება.

რაიონის განათლების განყოფილების გამგემ, პატიცემულმა შალვა ხარბევამ გამოჩინებდა ასენა ზურაბის საიმედოობა. სულ უზურაბო მაგალითი მოიყვანა წლევენდელი შრომითი სემესტრიდან: ამ ხუბულს რაიონის სკოლების 600 მოსწავლისაგან დაკომპლექტებული შრომა-დასვენების ბანაკის უფროსი იყო თურმე ზურაბ ბუკია. იცოთხადენდ მშობლები მასწავლებლის ეინაობას და ზურაბის სახელს რომ გაიგონებდნენ, უყოყმანოდ თანხმდებოდნენ „შრომით სემესტრში შეიღების გაშვებაზე... აი, როგორ პატარა ჯეტალებშიც შეიძლება გამკლავდნენ თურმე აღმანიის ავტორიტეტს... თორემ ზურაბი რომ მთელ სკოლაში ცნობილი საზოგადოებრივი ჰქტივისტია, ამის შეხსენება აქ არავის სჭირდება. მაგრამ... შეეხება სიტყვა ამ ახალგაზრდა მასწავლებელს და ერთბაშად სკოლის რამდენიმე შედგავს გაუშუქდება სიკეთით თვალები. ასეთ წუთებში კი მათი უთქმელობა უფრო მეტს ამბობს — თითოეულს თავისებურად, თავის წილად ემაყვება აღზრდილი...

და იამოაზვიდოს ფობო

მასწავლებლებს უთქვამთ

● თუ იცნოა სახალისი ბაბაქოვის, ნაინასოვის ბაიფრომთის, ჰალის ბაიეთილოზილიძის, ჰალის ჰაფაშ-ხისა და ზონაის ბაფონაფონიკის სახელწოდება, მს იპი, ზენ აღაზრდითი ხაზ.

3. ლ ა მ ა რ ე დ

● ზორლოდ ის ზახლდა ნაფიქლი აღაზრდელი, ჰისას არასდროს აპირებდა, რომ თითონაც აზოილა ბაბაქო.

3. ს ხ ა მ ო დ ი ს კ ი

● მკვდარია თუ მკვდარია ცოცხალი, რომელიც მოსწავლესში არ აკითარავს ინიციაციას და თითონვემ დაუბას; მოსწავლე უნდა უახლოვრობას მართო ურთონებას, არამოდ მოწადინებას.

5. ა მ ო შ ი ვ ი

● დიდიან მასწავლებელი, ჰინის თავის ნაწავალს საშიშრად აღახრდვას.

ქ ა მ ო შ ი ვ ო რ ო ს ი

ჩამომორღებოდა აქტიურ რევოლუციურ საქმიანობას.

დაყოფნა აღარ შეიძლებოდა. პოლიტგადასახლებულმა შუამდგომლობით მიმართეს ქალაქის საავადმყოფოს გამგეს, რომელმაც ასევე შუამდგომლობით მიმართა იაკუტსკის ვიცე-გუბერნატორს:

„იაკუტსკის საოლქო საავადმყოფოში ექიმებისა და ფერმლების ნაკლებობის გამო ვთხოვ თქვენს აღმატებულებას, დანიშნოთ ჩემდამი რწმუნებულ საავადმყოფოში სამუდამოდ გადასახლებულთა წყებასთან ერთად ახლანა მოსული მედიცინის ფერმლი ორჯონიკიძე, რომელიც ამ დღეებში უნდა გაიგზავნოს ვილიუსის ოკრუგში“.

პოლშევიკების მეცადინეობამ მიზანს მიაღწია, იაკუტსკის გუბერნატორი დათანხმდა, შეეცვალა გადაწყვეტილება სერგოს ნიურბში გაგზავნის შესახებ და იგი დროებით ქ. იაკუტსკში დეტოვა.

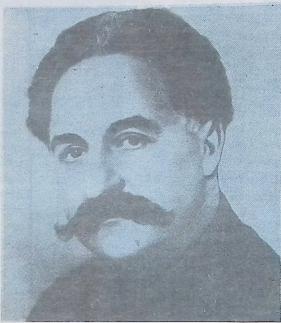
ქ. იაკუტსკში იმ დროს 400-ზე მეტი პოლიტგადასახლებული იმყოფებოდა. აქ იყვნენ ცნობილი რევოლუციონერები: ე. იაროსლავსკი, შ. პეტროვსკი, თ. კირსანოვა და სხვები.

სერგომ თავისი უბრალოებითა და მგზნებარე რევოლუციური შემართებით იაკუტსკში ჩასვლისთანავე მიიპყრო პოლიტგადასახლებულთა და ადგილობრივი მოსახლეობის ყურადღება.

ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენელთათვის მალე ცნობილი გახდა ს. ორჯონიკიძის აქტიური რევოლუციური საქმიანობა, მოსალოდნელი იყო მის მიმართ მკაცრი ზომების გატარება, ამიტომ მეგობრების რჩევით 1916 წლის 1 აგვისტოს ს. ორჯონიკიძემ თხოვნით მიმართა იაკუტსკის საექიმო ინსპექტორს, სოფელ პოკროვსკის საავადმყოფოში გადაეყვანათ ფერმლად. ამით სერგო თავიდან აიცილებდა ახალ მკაცრ სასჯელს და თან ქალა-

ქიდან დაშორებულ სოფლის ღარიბ მოსახლეობაში საავადმყოფო-პროპაგანდისტული მუშაობის გაშლასაც შესძლებდა.

სერგოს თოვანა დააკმაყოფილეს. სოფელ პოკროვსკში იმხანად არც ერთი სხვა პოლიტგადასახლებული არ აღმოჩნდა. ორჯონიკიძეს მეთვალყურეობას უწყევდა პოლიციის

ს ე რ გ ო მ ო რ ჯ ო ნ ი კ ი ძ ე

ზედამხედველი პროტასოვი.

პოკროვსკის საავადმყოფო, როგორც სამედიცინო მომსახურების ცენტრი, უზარმაზარ ტერიტორიას ემსახურებოდა. სოფელ პოკროვსკში 10 თუ 11 ღარიბი რუსი და იაკუტი ოჯახი ცხოვრობდა, რომლებთანაც სხვადასხვა დროს შეინიშნული იყვნენ პოლიტგადასახლებულები. აქაურ დაწყებით საეკლესიო-სამრევლო სკოლაში მასწავლებლად მუშაობდა შინაიდა პავლუცკაია, რომელიც ადგილობრივი მოსახლეობის დიდი პატივისცემით სარგებლობდა. საქმის მოყვარულ, გულისმნეურ ახალგაზრდა მასწავლებელს მსოლოდ მეფის მოხელეებმა ვერ უუურებდნენ კარგი თვალთ.

ერთ დღეს სერგო სკოლაში მივიდა პავშეების ასაცრეულად. სწორედ მაშინ გაიცნო მასწავლებელი შინა-

იდა პავლუცკაია, რომელიც შემდეგ მისი მეუღლე და თანამებრძოლი გახდა.

სერგოს თავმდაბლობა და კაცობა მალე ცნობილი გახდა ღარიბი იაკუტი და რუსი მოსახლეობისათვის. სოფლელები სწირად მიდიოდნენ მასთან, მთელ საღამოს სჯაბასში ატარებდნენ. სერგო ყოველთვის დიდი ინტერესით ეცნობოდა მშრომელი იაკუტების ყოფა-ცხოვრებას, ნადირობისა და მეურნეობის განვითარების მამა-პაპურ წეს-ჩვეულებას.

განსაკუთრებულ სიყვარულსა და მზრუნველობას სერგო პავშეებისადმი იჩენდა. იმ დროს პოკროვსკში ცხოვრობდა ახალგაზრდა ქალი, ოთხი შვილის დედა — კატია პავლუცკაია. ერთ-სულ მას ავად გაუხდა 10 წლის პიჭუნა. მოიწვია ფერმლი. სერგო ოთახში შევიდა, ავადმყოფი ყმაწვილი გულმოდგინედ გასინჯა და წამალი გამოუწერა. ამ დროს სერგოს ყურადღება მიიპყრეს ვორონეჟში, რომლებიც მაგიდის ქვეშ შემდგარიყვნენ და შიშით იხედებოდნენ „ბოშისაკენ“.

სერგო სმამალაი სიცილითა და საოლქოსო სიტყვებით მიუახლოვდა გაკონუნეს და საითთაოდ გამოიყვანა ისინი მაგიდის ქვეშიდან. პავშეები ჯერ შეკრთნენ, მაგრამ ფერმლის კეთილმა დომილმა დაამშვიდა პატარები, ისინი მალე დაუმეგობრდნენ კეთილ ფერმალს, მუსლებზე შემოუსკუბდნენ და საუბარიც გაუბეს. სერგო მათ ასწავლიდა ქართული ენის ვასატეს სიტყვებს: „ყვეაო, ყვაგო, ყვანაალაო, დელაშენი დამხრგალო“, რადენჯერმე იმეორებდა პავშეებსაც ამეორებინებდა, და იყო საერთო სიცილე-კისკისი.

— როცა მე, — იგონებს ე. პავლუცკაია, — დღისით, მზისით გარეშ ეწოში მომეძებოდა მხიარული სიცილი და ჩოქოლი, მივხვდებოდა რომ ფერმალი მიდიოდა სოფელში ავადმყოფთა სანახავად. ჩვენს სახლს

რომ ჩაუვლიდა, გული არ მოუთქმენდა, უთუოდ მოინახულა ბავშვებს, ცოტა ხნით მაინც წითამაშებდა მათა და მერე გასწევდა სამუშაოდ. ბავშვებსაც ძალიან უყვარდათ სერგო, ამიტომ განწირებისას დიდხანს მისძახოდნენ სოღმე „დიადია გრგზიას“ („ძია საქართველის“), ასე ეძახოდნენ მას სიყვარულით ბავშვები.

სერგო პირადი მავალითით ასწავლიდა პატარებს კაცთმოყვარეობის, უსამართლობისა და მშავგრელების წინააღმდეგ ბრძოლას, მშრომელი აღამიანების ქომავლობას, დადგომილთა და ავადმყოფთა მოვლა-პატრონობას, მშობლების პატივისცემასა და დღესაგებას, მშრომისმოყვარეობას, ბეჯით სწავლას, წიგნის სიყვარულს. სერგოს სიტყვას, მის საუკეთესო პირად თვისებებს უდიდესი ზემოქმედებითი ძალა ჰქონდა. პატარები მას ბაძავდნენ. ამიტომ იყო, რომ შემდეგში ბევრი მათგანი ბოღმევიების მხარდამხარ იბრძოდა და დიდმშინენილოვან პარტიულ დავალებებს ასრულებდა.

საინტერესოა 11 წლის იაკუტო ბიჭუნის, ტისონ ფომინის ურთიერთობა ს. ორჯონიკიძესთან.

ტისონის მამა, იგნატო, მიძიმედ დაავადდა. ექიმების წინასწარი გარაუდით მას უკუის კიბო ჰქონდა, დიაგნოზის დასადგენად და პოკრნალოდ იგი იაკუტსკის საავადმყოფოში მიავლინეს.

ფომინის ოჯახს იაკუტსკში გაემგზავრა. ავადმყოფი ცალკე პალატაში მოაიპყეს, ტისონის დედას ნება დართეს, თავს დასადგომოდა მას, აქ შეზღვედა და გაეცნო ტისონს. ორჯონიკიძეს. სერგო იმ დროს უკვე ჰქალქის საავადმყოფოში მუშაობდა ჟურნალად, და იქვე საავადმყოფოს ეზოში, ერთ პატარა სის სასლში ცხოვრობდა, იაკუტ ფერმალ პოპოვთან ერთად. საავადმყოფოს გამგემ, ექიმმა ოუდინმა სერგო ავადმყოფი იგნატის ორდინატორად დანიშნა, როცა ავადმყოფი ცუდად შეიქნა, დედამ ფერმლის ცუდად შეიქნა, დედა გაეცნო მისსაყვანად ტისონი გააგზავნა. ბიჭუნამ მორიდებით დაუკაქუნა სერგოს, შეატყობინა ავ-

ადმყოფი მამის მდგომარეობა და საშველად მოუხსნო. სერგო უშაღ გაემურა ავადმყოფის სანახავად.

სერგოს მოეწონა იაკუტ ბიჭუნა, მისი გამპრიახობა და საზრიახობა, და კარგად რომ გაიგნობ, გადაწყვიტა პარტიული დავალება მიეცა მისთვის. ამის შესახებ თვით ტისონ ფომინი წერს:

„ერთხელ სერგომ მეითხა, — იგი თუ არა, სად არის იაკუტსკის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი? — ვიცო, — ვუბაძუე მე. სერგომ ჯიბიდან ამოიღო კონვერტი, მომაწოდა და მიხიხრა, — მუზეუმის ეზოში განტალკეებით დეგას სის ერთი პატარა, ძეღური სახლი. მიდი, კარზე დააკუნე და მაღალ გამხდარ, დიდ წვერთან კაცს, რომელიც გამოგხვდება ეს წერილი გადაეციო“.

რა იცოდა ყმაწვილმა, რა დიდ, სახასუსისმებელო დავალებებს ასრულებდა, როცა საიდუმლო წერილებს ვადასცემდა მგზნებარ რვეოლუციონერს ემელიან იაროსლავსკის. ამის შესახებ ყმაწვილმა მხოლოდ დიდი ხნის შემდეგ გაავიგო.

პოკროვსკში ს. ორჯონიკიძის ჩასვლაზე სოფლის საავადმყოფოს საკუთარი ექიმი არ ჰყავდა. სერგომ თავიდანვე ენერგიულად მოკაგმეხელი საქმეს. დღედაღამ დაუზარებლად ემსახურებოდა იაკუტ მოსახლეობას. სამედიცინო დახმარების აღმოსაჩენად იგი გამოძახებისთანავე უყოყმანოდ მიდიოდა ასევე კილომეტრზე. ევენიან-წყვილსენიანი ეტლით, 60 გრადუსიან ყინვაში მიემგზავრებოდა იაკუტების შორეულ ულუსებში. სერგო ექიმმა ისი შეყვარა ხალხს თავი, რომ მისი გამოჩენა ნამდვილი ზეიმი იყო.

სერგო ავადმყოფებს გულმოდგინედ გამოაკითხავდა სოღმე ცხოვრების პირობებს, განუმარტავდა მათი წოდირების მთავარ მიზეზებს, მოუწოდებდა მშავგრელებების წინააღმდეგ საბრძოლველად, აძლევდა პროფილაქტიკურ რჩევა-დარიგებას. თავის პროფესიას მარჯვედ იყენებდა მასებში აქტიური რვეოლუციური პროპაგანდის გაწვევისათვის. რაც დრო გადიოდა, იგი თანდათან დიდ

ავტორიტეტსა და სიყვარულს იმკიდა იაკუტ ხალხში. მასზე ამბოდნენ: იშვიათი ფერმალა, კარგი კაციაო. სერგო იაკუტთა იურტების სასულელო სტუმარი იყო. ენის არც იონად არ უშლიდა მას ხელს, მეგობრული ურთიერთობა დამყარებინა იაკუტებთან. თუ ვინმე ჰკითხავდა, როგორ ახერხებ იაკუტებთან ურთიერთობასო, იგი უპასუხებდა: „ცოტარუსულად, ცოტა ქართულად, ცოტა იაკუტურად და გასაგები გამოდისო...“

ენის მოთვლის, რამდენი ასეთი კეთილი საქმე გაუკეთებია სერგოს, მაგრამ როგორც იაკუტები ამბობენ, მთავარი მაინც ის იყო, რომ ხალხს იგი უნაგროდ ემსახურებოდა. პოკროვსკის საავადმყოფოს ყოფილი დარჯი ყვებოდა თურმე: ჩემი მუშაობის მანძილზე მრავალ ფერმალთან და ექიმთან მომიწია შრომამ, მაგრამ ისეთი, როგორიც ს. ორჯონიკიძე იყო, არავინ ყოფილა. მედიცინის თითქმის ყველა მუშაკი ავადმყოფი იაკუტებისაგან იღებდა ვერტეწოდებულ „საჩუქარს“, მაგრამ სერგო ასეთ „საჩუქარზე“ ყოველთვის უარს ამბობდა.

ენობა თებერვლის რვეოლუციის გამარჯვების შესახებ სერგომ სოფელ სინსკში მიიღო, სადაც იგი ერთი კვირით იყო მივლინებული ავადმყოფი იაკუტის სამკურნალოდ. ის მზად იყო, გულიმ ჩაეგრა სამყარო. თავისი აღტაცება მეუღლესაც ატნობა მოკლე დებეით — „მოგილოდავთ“. ამით, — წერს ს. ორჯონიკიძე, — მე ვეპყვარს მივსვდი, მაგრამ მალე გავიგე, რომ მოსდა რვეოლუცია.

სერგო დაუყოვნებლივ გაემართა პოკროვსკისაკენ და ორი დღის შემდეგ ჩავიდა სოფელში.

— ვაშა! ვაშა! რვეოლუცია! — ყვიროდა ის.

1917 წლის 2 მაისს იაკუტსკიდან გავიდა ჰოლიტგადასასლებულთა პირველი პარტია, მათ შორის იყო ს. ორჯონიკიძე.

იაკუტ ხალხს დღესაც სიყვარულით იგონებს და პატივს მიაგებს სერგო ორჯონიკიძის სახელს.

ილია ჭავჭავაძე ნაღმნური საუნჯე

ი. ჭავჭავაძე ვლითადი სიყვარულით ემსახურებოდა ხალხს და ღრმად სწამდა მისი მომავალი. დიდ მწერარს სჯეროდა, რომ ისტორიის შემოქმედი ხალხია და ყველაფერი კარგი, რაც გვახარებს და გვაამყებს, ხალხის წიაღში შეიქმნა. უბრალო აღმართა სიყვარულით აიხსენბა ის, რომ ი. ჭავჭავაძემ სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე ყურადღება მიაქცია ხალხის სულიერ საგანძურს და ყოველდღიური ზრუნვის საგნად გაიხადა იგი. ქართული ფოლკლორის შეკრება და შესწავლა, ისევე, როგორც მრავალი წამოწყება და ფართო მნიშვნელობის ეროვნული საქმე, უშუალოდ უკავშირდება დიდი ილიას სახელს და მისი თაოსნობით მებრძოლ თერგდალეულთა თაობას.

მიუხედავად იმისა, რომ ი. ჭავჭავაძემ მრავალი საზოგადოებრივი საქმით იყო დატვირთული, მაინც პოულობდა დროს, ზუპირსიტყვიერების ნიმუშები ჩაეწერა. მისი შეკრებილი ლექსების ნაწილი დაიბეჭდა აქრონალ „კრებულში“ „გლეხური სიმღერების“ სახელწოდებით, ნაწილი კი პეტრე უმიკაშვილის კრებულ „ხალხურ სიტყვიერებაში“ გამოქვეყნდა. ილია ერთ ბარათში კირილე ლორთქიფანიძეს სწერდა: „გიგზავნი გლეხურ სიმღერებს. ოცდაათზე მეტია. გამოიხოვე. სხვა ლექსებს ვეღარ გიგზავნი მიზეზისა გამო სხვისა და სხვისა...ჭერ ეს იმყოფე, კი სიმღერებია“.

ი. ჭავჭავაძის მიერ ხალხური შემოქმედების ნიმუშების შეკრებამ და გამოქვეყნებამ დიდი გამოხმაურება და მოწონება ჰპოვა. მას მრავალი მიმდევარი გაუჩნდა. რაფიელ ერისთავი იმავე „კრებულში“ წერდა: „ი. ჭავჭავაძემ გვიჩვენა რამდენიმე ნიმუში გლეხების სიმღერე-

ბისა და პ. უმიკაშვილი კი ამხანაგებს გამოსაცემად მისგან შეგროვებულს ძველს სიმღერებს და ჩვენც მოუთმენლად მოველით ამ გამოცემას“.

ი. ჭავჭავაძის დამსახურებად ითვლება ისიც, რომ იგი იყო ერთ-ერთი შემდგენელი და ინიციატორი ხალხური სიტყვიერების შეკრების პროგრამისა, რომელიც წერაკითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ 1882 წელს გამოსცა.

ფოლკლორის შეკრება და გამოქვეყნება ილიას გადაუღებელ საშვილიშვილო საქმედ მიაჩნდა. „ივერის“ ერთ-ერთ მოწინავე წერილში იგი წერდა: „ხალხური სიტყვიერების შეკრებას დიდი გავლენა უნდა ჰქონდეს ხალხის გონებისა და ცნობიერების განვითარებაზედ, ეროვნულ წარმატებაზედ.“ ამიტომ იყო, რომ მწერალს „ივერის“ გარშემო შემოკრებილი ჰყავდა მრავალი ფოლკლორულ-შემკრებლობით მუშაობის ენთუზიასტი და ზეპირსიტყვიერების ნიმუშების პუბლიკაციას გაზეთის ფურცლებზე დიდ ადვილს უთმობდა. ამასთან დაკავშირებით პოეტი იოსებ გრემსაშვილი წერს: „როცა მკვლევარი გაზეთ „ივერის“ კომპლექტებს ათავლიერებს, რაკციფერებელი რჩება ილიას დაუშურველი მუშაობით. ამ დიდი მწერლის სული და ავტორიტეტი გაზეთის ყოველ ჰქარში გამოსქვივის. აი, საინფო ლექსები ხომ ერთი შეხედვით უბრალო რამეა, მაგრამ ვინაიდან ეს აფორიზმები, ასე სათუთად დალაგებულნი, „ივერიაში“ იყო დაბეჭდილი, ილიას ავტორიტეტის წყალობით ხალხში სწრაფად გავრცელდა და ამით ნაირფერობა შესძინა ქართულ ლიტერატურას“.

„ივერის“ ყოფილი თანამშრომელი ა. ახანაზაროვი, ეგონებს რა დი-

დი მწერლის სარედაქციო მუშაობას, აღნიშნავს: „ილიას ძველ ჟურნალ ხალხური ლექსები და ხალხური პოეზიით აღტაცებში მოდიოდა“.

ამ სიყვარულის მაჩვენებელი ისიც, რომ დიდი მწერალი საკუთარ ნაწარმოებებს ეპიგრაფად ზოგჯერ ხალხურ სტრიქონებს წარუბღღავებდა ხოლმე. მაგალითად, პოემა „ქართლის დედა“ ასე იწყება:

გავიძიხე, ბერო მინდაც,
მეფილი მაიბი მგლისაო,
გაყოფილ უმცროსნი,
ვისაც თავი აქვს ეღსაო.

აღსანიშნავია, რომ ეს ხალხური ლექსი თვით ილიას ჩაუწერია 1871 წელს სოფელ სტეფანწმინდაში.

ასევე საინტერესოა „კაცია-ადამიანის“ დასაწყისი: „სხვამ რაც უნდა სთქვას, მე კი ამ სიტყვების სიპართლით გავამხნევებ ჩემს თავსა: „მოყვარეს პირში უძრახე, მტერს პირს უჯანაო“. სადა ხარ, ეხლა, ამ გონიერი სიტყვის მოქმელო? ვიცო, სადაცა ხარ: ხალხს ხარ, უხილაგო, და ხალხისა ხარ ისიც ვიცო, რაცა გქვიან: შენ ხალხის გენის გეძახიან. ისიც ვიცო, რა თვისებისა ხარ: შეუტლიმოლი და ყოველთვის მართალი ხარ.“

ი. ჭავჭავაძის მიერ შეკრებილი

ფოლკლორულ მასალებზე დაკვირ-
ვება გვიჩვენებს, რომ მას უფრო
მეტად ხალხური საგმირო-სისტო-
რიო სიტყვიერების ნიმუშები
აინტერესებდა. ასეთია, მაგალითად,
„მეფე ერეკლე“:

ვერ გაიგეთა, ქართველნი,
შაგენხთო რკინის კარია,
აქარ გუაგი მიფე ერეკლე,
ცას სწვდება ბლოვის ზარია.
...მცხეთას კუბო ღვას ოქროსი,
ანთია ექლატარია,
შეგა წიფს მეფე ერეკლე,
ზაგრატიონთა გვარია.

გვხვდება რამდენიმე ლექსი, რომ-
ლებიც გვიჩვენებს და ვაქაჯობის
ერთგვარ კოდექსს გამოხატავენ:

ვაქაჯს რას გამოადგება
სოფელს შეწენა თავისა,
ხმალს უნდა აჭრევიწებდეს,
იმედი ჰქონდეს მკლავისა.
კარგი უმა შინა კარგია,
ხმალს რომ შეიქმს ელვასა,
მოციქულობდეს იხარა,
შუბი ავდებდეს ენასა.

შეწერალი დიდ ყურადღებას იჩენ-
და სასიმღერო ტექსტებისადმი.
პ. უმიკაშვილის „ხალხურ სიტყვიერ-
ებაში“ დაბეჭდილია ი. ჭავჭავაძის
მიერ ჩაწერილი ლექსები, რომ-
ლებსაც დღესაც მღერავენ:

ნა-ა

ბერი კაცი ვარ, ნუ მომკლავ,
ყველა დაიწვება გომხასა,
სადუარ რომ მოგვეყვები,
გამთვი შევილსა და მძიმასა.

ანდა:

თუმი ვარ გოგოლაური,
ნუ მურრობ ტალავარუნდა,
ლაკრავ ფხხს, ვაღფორიღები
ზახტიონ ვალავანუნდა,
ხუთი ვერ მოკლა ხმალხმალ,
გამცილები კახის ქალუნდა.

ი. ჭავჭავაძეს დიდად სიამოვნებ-
და თურმე ხალხური სიმღერების
მოსმენა. გ. ლასხიშვილი თავის მე-
მუარებში წერს: „განსაკუთრებით
უყვარდა სიმღერა „მუმლი მუხასა“.
მის შესრულებაში ზშირად თვითო-
ნაც იღებდა მონაწილეობას.

მუმლი მუხასა
გარს იხევიდა,—

დაიწყებდა ილია და ბოლოს მაღალი
ხმით, მაგიდაზე მუშტის დაკვრით,
გათათებდა:

მუმლი დახარო,
მუმლი დახარა.

ისეთი ახალგაზრდული გატაცები-
თა და გრძობით დაამღერებდა,
თითქოს თვალწინ ხედავდა, როგორ
იხრჩობოდნენ საქართველოს მტერ-
ნი (მუმლი) და როგორ გადარჩა
მუხა (საქართველო)“.

რადგან სიტყვა სასიმღერო ტექს-
ტებზე ჩამოვარდა, აქვე უნდა
ვთქვათ, რომ ი. ჭავჭავაძე დიდად
ზრუნავდა მუსიკალური ფოლკლო-
რის დაცვისა და განვითარებისათ-
ვის. საქმარისია გავიხსენოთ მისი

ნაშრომი „ქართული ხალხური მე-
სიკა“, სადაც ვკითხულობთ: „ქარ-
თული ხალხური მუსიკა არა ჭავს
ევროპულს. მგარამ იგი არც აღმო-
სავლურს ემსგავსება თავისი ბუნო-
ბით. ჩვენმა ხალხურმა საერთო მუსიკამ
შეინარჩუნა ის ძველი თვითყოფა-
დობა და დამოუკიდებლობა, რო-
მელიც მას თავიდანვე ახასიათებდა“.

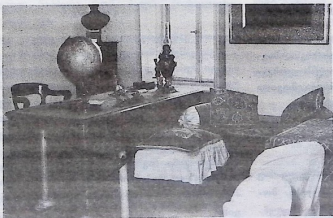
ი. ჭავჭავაძე ბევრს ფიქრობდა
ფოლკლორისტიკის თეორიულად სა-
კითხებზეც. მაგალითად, მან ზუს-
ტად განმარტა ზღაპარი, იგავი და
არაკი. იგი წერს: „ზღაპარი, იგავი,
არაკი სიბრძნე არის და სიტყუც-
სიტყუ თვითონ ამბავია, სიბრძნე—
შეგ ჩასახული აზრია“. ზღაპრისა
და იგავის აღმზრდელით ფუნქციაზე
საუბრისას დიდმა მწერარმა
აღნიშნა, რომ ამ ეწარების ნაწარმოე-
ბები „მკუას გვასწავლის, გვიარ-
გებს, ზნეს გვიწევრთნის, ავსა და
კარგს გვანიშნებს ერთმანეთში გა-
სარჩევად“.

ი. ჭავჭავაძემ თავისი ბრძნული
გამონათქვამებით დიდი ამაგი დას-
ლო ქართულ ფოლკლორისტიკას.
ისიც ხომ აღსანიშნავია, რომ იგი
ხალხურ სიტყვიერებას ოსტატურად
იყენებდა თავისი უკვდავი ქმნილე-
ბების დაწერისას.

სიამოვნებით უნდა აღვნიშნოთ,
რომ მოსწავლე ახალგაზრდობის
ერთი ნაწილი დიდ ინტერესს იჩენს
ხალხური პოეტური შემოქმედები-
სადმი. „პიონერში“ უკვე რამდენიმე
წელიწადია არის განყოფილება
„შეგკრიბოთ ხალხური საუნჯე“,
სადაც ბავშვების ჩაწერილი ფოლ-
კლორული ნიმუშები იბეჭდება.
ჩვენი გოგო-ბიჭების ეს თოსნობა
ი. ჭავჭავაძის დაწყებული საქმის
განგრძობაა, უკვდავი მწერლის
ხსოვნისადმი პატივისცემის გამოხა-
ტულებაა.

ნოდარ შამანაძე,

ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი.

ილიას
შაკიშილი

ილიას
და
აბაის
ძეგლი
თბილისში

ილიას
საშუაო
ოთახი

ბიბი ბოფხენილია

ქალაქის ზოოპარკში ცხოვრობდა პატარა ბუქემოთი ბიბი.

ალბათ მკითხავეთ, მერედა, რა არის აქ გასაკვირი? თითქმის ყველა ზოოპარკში არიან ბუქემოთები, ზოგან დიდებში, ზოგან პატარებში, ზოგან კი დიდებშიც და პატარებშიც...

მაგრამ საქმე ის გასწავთ, რომ ბიბი სხვა ბუქემოთებს სულაც არ ჰგავდა, ერთი უცნაური და ასირებული უინზე იყო: თამაში იმას არ უყვარდა და გართობა. არად მიანდა არც ნაირ-ნაირი ტკბილეული, პატარები სიამოვნებით რომ უწილადებდნენ სოლმე ჯიბე-უბიდან.

ზოოპარკში სწორად ზღვა სალსი ირეოდა. ბუქემოთის ერთიველი იქაურობას აყრუებდა. ის კი, ვითომც არაფერიო, იდგა ბაიყუმივით და რაღაცაზე ფიქრობდა. ზოგჯერ თავს ასწევდა, ცის კიდურს ოსვრით გასდებდა. მაშინ უუკველად შენიშნავდით, რომ ძალიან, ძალიან სევდიანი თვალები ჰქონდა.

არავინ იცოდა, რა აფიქრებდა ბიბის. ან საიდან უნდა სცოდნოდა, თუკი თვითონ არავის გაუშვლდა თავის სადარდელს.

მომკვლევები მოფერებს არ აკლებდნენ პატარა ბუქემოთს, ათას რამეს სთავაზობდნენ, მაგრამ ბიბის არაფერი ეშველა, ვერა და ვერ გამხიარულდა.

და, ვინ იცის, სადამდე გასტანდა ასე, ერთ შემოსევეას ძირფეხიანად რომ არ შეეცვალა პატარა ბუქემოთის ცხოვრება.

ნანა ჯოსანიძე
მხატვარი

ქ ა რ ლ თ ვ ა რ ლ ი ა

ერთხელ, საღამოსანს, როცა ბიბი თავის გუბურაში თვლებდა, უცნაურმა ხმამ გამოაფხიზლა. ასეთი ხმა ადრე არასოდეს გავიწყია. სმენად იქცა.

ხმა გამეორდა. ასლა უფრო მკაფიოდ და ნაწყვეტ-ნაწყვეტ. ბიბიმ მიმოიხედა, მაგრამ ვერაფერი ვერ დაინახა.

„ნეტბე რა უნდა იყოს?“ შეფიქრინდა ბუქემოთი. რაც ფრინველი და ცხოველი იცოდა, ყველა გაისუნა, მაგრამ ასეთი ხმა არც ერთს არ ჰქონდა. ბოლოს დაასკვნა; ნამდვილად რომელიმე ზღაპრული არსება მოვიდა ჩვენთან ზოოპარკში და მოლოდინით გაიტრუნა.

ხმა კი ასლოვდებოდა და ასლოვდებოდა...

ბიბის მოთმინება დაეღია. ღობეს მიაშურა. სუნთქვა-შეკრულმა ვაჰს გახვდა და... სასტად დარჩა.

როგორ გვინათ, რა ისლდა? უცხო ფრინველი თუ ჯალოსური არსება? არც ერთი და არც მეორე. მოკირწყვლულ ბილიკზე სტევენა-სტევენით არხნივად მოკუნ-კულვდა ჩვეულებრივი პატარა ბიჭუნა - ამოჩანული

უსწავუჩი ზეჰეოთი

ბიბი

ვ ლ ბ ა რ ი

სალათი, გადატყავებული მუსლი, ყელზე კი საკენჭური...

„უკცე შენ!“, მოვიღმა ბიბი. რას წარმოიდგენდა, რომ ბუქემო შერჩებოდა ხელში, ასეთი ბიჭების შეტი ქვეყნად რა არის! ის იყო, იმედგაცრუებულმა უკან გაბრუნება დაბაიპრა, რომ უეცრად შენიშნა, ბიჭს მოკუმული ტურბოთი უცნაურად გამბრწყვლებული მილაკი ეჭირა.

„აი, თურმე რა ყოფილა!“ - პირდაღებული ბიბი სტევენა მილაკს მიანერდა.

ამასობაში ბუქემომც მოკპრა თვალი რკინის ღობესთან ბტუზულ ბუქემოთს. არც აცია, არც აცხვლა, პირდაპირ მასთან მიიბრინა და თვალუბგამბრწყინებულმა შესცინა:

- გამარჯობა, სქელო, გინდა, გავიწოთ ერთმანეთი?

„ნეტავი ჩემგან რა უნდა?“ — გაიფიქრა ბიბიმ. სხვა დროს ასეთ ბიჭუნას სმასაც არ გაცემდა, უბრალოდ, ზურგს შექცევდა და გაეცლებოდა. ახლა კი წასვლაც კი ვერ მოუფიქრებინა.

ბიჭი თავისას ვანავრძობდა:
— შე გვიმ შქვია, ესე იგი, გიორგი. შენ? შენ რაღა გეჭია?

— ბიბი! — ამოღერდა ბიბიმ უსალისოფ.
— ანუ?
— რა ანუ? — ბუკემოთმა გაკვირვებით ასედა ბუკუსს.
— რა და, ნამდვილი სასული რა გაქვს?
— რა ვიცი... ალბათ ბიორბი, — მიუფო მცირეოდენი ყოყმანით დაუბნა.

— პა-პა-პა-პა! — გადიაკისკისა გვიმი. — აი, შესმის სასული...
— რა უკვე შეტისმეტია! რომ დახინის კიდეს! ვითომ რაო, რა თქვა ისეთი?!“ გამწყურაღმა ბიბიმ პირი იქით მიიბრუნა.

— რა გემუბუტები, რა, — შეეხვეწა ბიჭი. — მე ბიბის დავიძახებ, მორჩა და ვათავდა, ძალანაც კარგი სასულია!

ბუკემოთი შაინც იბღვირებოდა.
შაინც გვიმი ანაზნაღ სული წინ გაიწოდა, სწრაფად გამალა მომუკული თითები და ეშმაკურად ჩაულაპარაკა:
— ნახე, რა შექვს.

პატარა სელისგულზე ის უცნაური ნივთი გაბოინდა.
— ეგ რა არის? — გაუბუღდავად ჰკითხა ბიბიმ.
— შენ რა, არასოდეს გინახავს? — გაოცებისაგან თვალები ჰკრია ბიჭმა.

— არა.
— რა არის და... სასტეენი. სულს შეუბერავ და დაუსტევენს, — აუხსნა აღტაცებულმა, — თანაც ყველაზე უკეთესია... ასეთი მსოლოდ ფესბურთის მსაჯებს აქვთ. სედავ; როგორ პრიალებს? სმაქ რა მავარი აქვს.

ბიბიმ არც მსაჯი იცოდა, არც ფესბურთისა გაგეზოდა რამეა, სასტეენი კი შართლავ მოეწონა. „რა კარგი რამეა“, ფიქრობდა თავისთვის და თვალს ვუღარ აცილებდა, „ჩაიღე პირში და უსტეინე, რამდენიც გინდა“.

გვიგი კი არ ცსრებოდა, აქებდა და აღიდებდა სასტევენს. რა აღარ თქვა, რას არ შეადარა. მერე მოიმარჯვა და ისეთი ძალით ჩაბჭერა, რომ პაჭუა ჰვორდლიანი ცსვირდი კი აუთამაშდა.

სუცე უცნაური ამბავი დატრიალდა. სტეენაზე, თითქოს ნიშანს ელოდნენ, გვერდით ვალაიში მყოფმა შაინებუნებმა სამინილი ქოთქოთი და წივილ-ჩანავილი მორთეს. იმათ არც ვიერები ჩამორჩნენ, მოელო ძალით აყროყინდნენ. აქვთ კიდევ ჩიტები ავიჯვოდნენ და ირგვლეჯ ისეთი აურზაური აღესდა, გეგონებოდათ, ცა ჩამოიქცია.

— ვაიმე, დარაჯმა არ გაიფოს! — შეწუსდა ბიბი. ბიჭი შემოპარულს ჰგავდა, თორემ ასე გვიან ზოთაპარკში ვინ შემოუშვებდა.

— საიდან მოსვდი, ზოთაპარკი სომ უკვე დაკეტია? — კითხა შეტუნებულმა.

— საიდან და იქიდან, — გვიმი სული აყვავებული იასამნი თოფენილი ფერდობისკენ გაიშვია. — ლომებო, გამონერგულია, ჩამში გადმოვკვრი.

— მერე, აქედან როგორღა წასვალ?
— ბიჭოს საიდანაც მოკვდი, იქიდან ვერ წავალ? აქვე, სულ ასლოს ვცსოვარო. — დაამშვიდა ბუკემმა.

სიტყვა არ ჰქონდა დამთავრებული, რომ გზის ბოლოს, მისახვევი თეთრულავაშა მელოტი შია გაბოინდა. ეტყობოდა, სმაური გაგვიანა და სელისპის ქნევით გაბალეპული მათკენ მოიჩქაროდა.

— ართქა, დარაჯი! — შეჰკვირა განწირული სმით ბიბიმ და შიშისაგან პირდაღებული გაშეშდა. სანამ გოსნ-მოსვლას მოასწრებდა, ბიჭი ადგილიდან მოსსტტა, ცსვირდისმტტრევიით აღმართს აუყუა და იასამნის ბუჩქებში გაუჩინარდა.

„რა კარგი საბიბილი სცოდნია, ნეტა კიდევ თუ დაბრუნდება“, გაიფიქრა ბუკემოთმა. ერთი ღრმად ამოიოსრა და დანაღვლიანებულმა შლაშენით გასწია თავისი გუბურისკენ.

იმ კლამის ბიჭი აღარ გამოჩენილა. ბიბის სადარდელს კი ასალი ფიქრიც მიემატა.

ძალიან უნდოდა ერთი რამ...
სომ შიშისგლით? დიას, დიას, სასტეენი.

ს ა ს ტ ე ე ნ ი

დილით თვლი გაახილა თუ არა, ბიბის იმ წამსვე წინადღეს მოსწილი ამბავი გაასწინდა და გული აუფანქვებდა. მერე საღამომდე უცნაურად იქცოდა — ლომბესთან წრიალებდა, წარამარა გზას გაჰყურებდა, თითქოს ვიღაცას ელისო. მაგრამ ის ვიღაც თუ რაღაც არა და არ გამოჩნდა. ბოლოს იმედი ვადაუნყადა. ის იყო, დაბოძლილი ტლაპოში ჩაბუტყუდა, რომ უეტრად ნაცნობი სმა შემოესმა. ამოისედა და ყოველ ჩამოსკუბებული გვიგი დაინახა.

— მოდი, ვითამაშოთ! — სული დაუქნია ბიჭმა და ფუნები აუჩანავა. ბიბი ქშენა-ქშენით ამობობდა გუბურიდან. მაგრამ უცებ შედგა, მოიბუზა.

— რა დავემართა? — დაუკვირდა გვიგის.
— შე თამაში არ ვიცი! — თაგნადუნულმა წაილულლულდა „სტეკლოში“.
— სუმრობ?

ბიბიმ შხრებო იიჩქნა — „ბუბა რა მესურებოთ“, და მწარედ ამოიოსრა.

— შამ როგორღა ერთობი?
— არც როგორ. მე არ ვერთობი.
— და სულ ასე მოწყენილი ხარ? — გადვირია ბიჭი.
— ჰო...
— რას ამბობ?!.. ეგ როგორ შეიძლება?! — გვიმი ყო-

რედან ისკუპა, დამტყვერილი სელისგულეში სალათის კალთობზე აისვ-ჩამოსვლა და ბიძის თვალეში ჩაშტერ-და. — მაინც, ასე რამ დაგალონა? ბუკემოთი ღუმდა.

— მითხარი, ნუ გეშინია, თუ საიდუმლოა, არავის არ ვეჭვო, — გულზე სელი დადო ბიჭმა.

და ბიძის უცნაური რამ დაემართა. წარმოგიდგენიათ? პირველად თავის სიცოცხლეში მართლაც მოუნდა ეთქვა ყველაფერი ამ პატარა ცისფერთვალეშა ბიჭუნასათვის. იმის თუნდაც დაეცინა ან არაფრად ჩაეგდო, აღარ ჩიო-და.

აი, პირიც დააღო, სივან იტყვის კიდეც. მგარამ ეს რა არის? ყელში თითქოს რაღაც გაეჩნირა. კრინტიც ვერ დაძრა. მსოლოდ სასწუზე ჩამოუფორდა ორი კურ-ნალი.

— კარგი, კარგი, ასლა არ გინდა, სხვა დროს იფოს, — ბიძის ცრემლების დანახვამ შეაშფოთა ბიჭი. მერე დასძინა, — ასლა კი თამაშს გასწავლი. მიფურე, ვითომ მე დანაშავე ვარ, შენ კიდეე — მილიციელი. მე გავიქ-ცევი, შენ უნდა დამიჭირო. ვასაგებნი? ეე; სულ დამა-იწყდა, — გიგიმ ჯიბიდან სასტეკენი ამოაძვრინა, — როცა დამედეგებნი, ამით დაუსტვენ.

— რომ ვერ შეეძლო? — დაეკვდა ბიძი.
— ერთი შენც, მგავაზე ადვილი რა არის?! აბა, სცადე! ბუკემოთი გასწოვდა, ღრმად შეისუნთქა პაერი და ვება, ჩანთასავით პირი გაუბუდავად დააღო.

გიგიმ სასტეკენი ორ კბილს შუა მოარგო: „შუებუერ!“ „სქელო!“ გულმა ბავა-ბუგი დაუნყო. დაძაბულობი-ბაგან თვალეში ლამის გადმოსცივიდა. ერთ წამს სუნ-თქვამტერული იდგა, მერე რაც ძალი და ღონე პქონდა შეუბერა, შეუბერა და სასტეკენი სადღაც შორის შურდუ-ლივით გასტყორცნა, ალბათ გიგიც თან მიპყვებოდა, დროზე ძელს რომ არ მოსჭვიდებოდა.

— არაფერია, კიდეე ვცადოთ, — ქოშინით მოარბენი-ნა სასტეკენი ბიჭმა, — ოლონდ ასე ძლიერ ნუღარ ჩამბე-რაე, კარგი?

ბიძი ერთხანად დაიძაგრა, ჩაისუნთქა და... პოი, სა-ჩინელემა! ეს რა დაემართა! სასტეკენი არ ჩაეყლაპა?... თავზარდღეცემულეში შეაჩერდნენ ერთმანეთს. ბუკე-მთომბა საზარლად ამოიგმინა და დაბალეში ჩამოსც-ვავდა ცრემლები.

— ჩემი ბრალი არ არის, — ლულულუმბდა, — თავი-სით, თავისით ჩასრიალდა.

— ეეჰ, რა სასტეკენი იყო... მასეთი მარტო მე და ზა-ზას გექონდა... შეხსრთულმა გვაიუქა. — გიგი ტუნემს სიმწრით იკვნეტდა და თავს ძლივს იკავებდა, რომ არ აღრიალემულეყო.

მერე შეეცადა, ბიძი გაემშვიადრებინა, მგარამ არა-ფერი გამოუვიდა.

„აღარ მოვა, აღარასოდეს აღარ მოვა“, ფიქრმა ბიძი და დარდით დღითიდღე ღნებოდა.

რა იყოდა, სულ მალე რა სისარული ელოდა? თუმცა უმჯობესია, ყველაფერი თავიდან გიამბოთ. კვირის ბიძის დაბადების დღე იყო. დღითიდღე მო-დილიდნენ მნახველები. მოდილიდნენ და მოქონდათ ნა-ირ-ნაირი საწუქერები, მგარამ პატარა ბუკემოსთ არაფე-რი ახარებდა.

ნაშუადღევს თვით ზოოპარკის დირექტორი მიბრ-ძანდა. დღეობა მოულოცა, შეაქო კიდეე. მოწყვნილობა რომ შეატყო, სათვალე შეისწორა და მოჰყვა გაუთავე-ბულ დარიგებას.

ბიძი უსმენდა, მგარამ გულისყური სხვაგან პქონდა. ო, როგორ უნდოდა ასლა გიგის ნახვა, მასთან თამაში ყველაფერს ერჩინდა.

სწორედ ამ დროს, შორიასლოს ნაცნობმა ლანდმა გაიკლუა.

„ნუთუ ის არის?!“ ამის გაფიქრებაც კი ვერ მოას-წრო, რომ ლოპსთან სამხი ჩამწკრივდნენ — შუაში გიგი, აქეთ ვაგო, იქით ბიჭი.

— ბიი-ბიი!.. — დაუძახეს ბავშვებმა.
„სქელო!“ სისარულით აღარ იყო. ერთი სული პქონ-და მათთან მისულიყო. მგარამ როგორ? უფროსს სომ ვერ მიიტყვებდა!

დირექტორი რომ წავიდა, შვებით ამოისუნთქა, იმ წუთში ვაგო-ბიჭებთან გაჩნდა.

— გაიციანი, ეს ზაზაა, ეს კიდეე — ლილი! — მიახარა გიგიმ. — ჩვენ ერთ კლასში ვსწავლობთ.

ბუკემებმა ერთმანეთს ეშმაკურად გადადევს და ერ-თად შესძახეს: — გი-ლო-ცავთ და-ბა-დე-ბის დღეს!

— რანაირად მისვლით, ვინ გითხრათ, რომ დღეს ჩე-მი დაბადების დღეა?! — აღტაცებას ვერ ფარავდა ბიძი.

— მაგას რა მისევერა უნდოდა?! მანდ ყველაფერი წერია, — გიგიმ წარწერებიან ლითონის დაფაზე მიუთი-თა, შესასვლელთან რომ იყო მიღურსმული. მერე ყო-რეს გადაეკლო (კიდეე კარგი, დირექტორმა ვერ დანა-ნა!) და ბუკემოსთ აბრეშუმის ზაფითთ განასკვული პა-წაწინა შეკრულა გაუწოდა:

— ეეცე შენ საწუქერი. აბა თუ გამოიცინობ, რა არის?! — შეკრულა სელში შეათამაშა. ბიძის დაბნეულობა რომ შეამჩნია, პასუხს აღარ დაუცადა, ციმციმ შემოსნნა ბაბ-თა; ვერცხლისფერი ჭრატუნა ქაღალდი გაშალა და მე-გობარს ამაყად შეაქვერდა..

სელისგულეზე სასტეკენი ედო... ზუსტად ისეთი, ბიძის რომ ჩაეყლაპა.

ბუკემოთი თვალეებს არ უფერებდა. ნუთუ ეს სინამ-დვილია?! ნუთუ სასტეკენი მისია, საკუთარი?!..

— ზაზას ჩვენი ამბავი რომ ეუთხარაი, თავისი და-

18. 216

„სქელოს“ კისერზე სასტვენობული დიდი ძეგვი ზეპირსაუბრობდა.

ბიბი ნეტარებდა... სისარულით გაბრუებულმა ვერც კი შეინშნა, როგორ დაფინა ლილიმ ყორეზე ქათათა ხელსასოფი და როგორ დაღო ზედ ნამცხვრებით საყვ კალათა.

მერე ყველანი ნამცხვარს შეეცქვიდნენ. იფ, რა იყო! — დაბრაწული, შაქაროყრილი, თან შუაში ჩანჩერტილი. ბიბის ისე მოყწონა, სულ მთელ-მთელს სანსლაგდა — დაღუკვა რაღად უნდა, თავისითა დნებო.

გამსიარულეებულმა ბავშვებმა სიმღერა შემოსძახეს:

ყველას გვიყვარს, ყველას,
ბიბი ბუკემოთი,
ზანტი არის, მაგრამ
არ გვეწონთ ბოთი,
უპ, რა სასტკენი აქვს,
დაღის, დააბოტებს.

— როცა გავიზრდები, მომზღერალი ვიქნები. — თქვა ლილიმ, სიმღერა რომ დაამთავრეს.

— მე მფრინავი მინდა გავხდე, — ზაზამ მკლავები თვითმფრინავის ფრთებით გაშალა და სტკენით წრე შემოუარა, ვითომდა, ასე ვიფრენო.

— მფრინავი?... — ბიბის ფერი ეცვალა. — მე კი ვერასდროს, ვერასდროს ვერ წავალ აქედან, — გულსაკლავად ამოიოსრა და მიწას ჩააშტერდა.

— სად უნდა წახვიდე? — დაინტერესდა ლილი.

ბუკემოთმა ერთი საცოდავად ასედა და, ბოლოს და ბოლოს, ამოთქვა ის, რაც არასდროს არავისთვის უთქვამს:

— მომწყინდა ტლაპოში ჯღომბა... ჭვეყანა მინდა ენასო...

ბავშვები უსიტყვოდ შეპყრებდნენ ერთმანეთს. აი, თურმე რა აწუსებდა საბრალო ბიბის, რატომ იყო მუდამ მონწყენილი და რად ეძახდა ყველა უცნაურს.

ლილიმ თანაგრძნობით გადაუსვა ხელი — დირექტორს რომ ეწოფოთ, იქნებ გამოუმეხასო...

ბიბიმ თავი უიეფლოდ გააქწინა.

სამივეს გულით ეწადა პატარა ბუკემოთის შეველა, მაგრამ როგორ? ეს კი აღარ იცოდნენ.

— მოიცათ, მოიცათ, — უცებ თვალები გაუზრწყინდა გიგის, — მგონი, რაღად მთავიფიქრე.

აქუთ-იქით მიმოიხედა, ხომ არაინ გვისმენსო და საიდუმლოდ გაანდო მგობრებს თავისი გეგმა. გიგის ისეთი რამ მოეფიქრებინა, რომ მისი შესრულება შეუძლებელი ჩანდა. მაინც ყველას მოეწონა. დღეც დათქვეს და კამაოფილები წაიღ-წამოიფინდნენ.

ნეტავი რა მოიფიქრა გიგიმ?

ცოტა მოითმინეთ, ყველაფერს შეიტყობთ.

გიომო. თანაც ისე მოვაწყვეო, ძალანაც რომ მოინდომო, მაინც ვეღარ გადაყლბავე. — ამ სიტყვებით გიგიმ

ს ა ო ს ა რ ი
მ ო ვ ჯ ა უ რ ო ბ ა

სუთშაბაოს ქალაქის ზოოპარკში დაუჯერებელი ამბავი მოხდა.

ნაშუადღევს საბილეთო ხალაროსთან ცისფეროვალუბა მიჭუნამ მიიღობინა და ოცდაათი ბილეთი იყიდა. ბიჭი ისეთი აღლევებული ჩანდა, ისე უცნაურად იქცეოდა, რომ მოღარე დაეჭვდა, „აქ რაღაც ამზავიაო“, და სარკმლიდან გამოსვდა. წარმოადგინეთ მისი გოცეკვა, როდესაც ზოოპარკის შესასვლელში ფერადი ბუმტების უმჯვლებელ თაიგულს მოაკრა თავლი. გოგო-ბიჭების თავზე მოწარწარე ნაირფერი ბუმტები აქეთ-იქით ირწყოვდნენ, გაფრენას ლამობდნენ, მაგრამ ამაოდ, პატარებს ნაებლუჯათ განაფის ბოლოები.

თავიგული ნელ-ნელა გაიწვია, გაგრძელდა და ასლა ფერადქერცილიან ვეფელშაპს დაემსგავსა. ცისფეროვალუბა ბიჭუნამ რომ ამიწმინა, ადგილიდან დაიძრა. თქვენ აღმათ მისვდით, რომ ეს ბიჭი გიგი იყო, მთელ თავის კლასთან ერთად. ზაზა და დიდიცე აქ იყვნენ. ისინი ბიბისთან მიდიოდნენ მებრად მნიშვნელოვან, საიდუმლო საქმეზე.

აგერ, ბიბიც, გზას ვამოაყურებს აფორაქებულად, დაბნეულად.

ბავშვები ყვილი-სივლილი ყორვის შემოხუთუნენ. გიგი „სქელოსთან“ ჩასტა, ყურში რაღაც უწერულა და ბუმტების შეგროვებას შეუდგა. აგროვებდა და ბიბის აწვდიდა. სულ მალე ისე დახუნდა, რომ ფერად ბუმტებში ბიბი აღარც კი ჩანდა.

აი, კიდევ მისცა რამდენიმე ცალი, კიდევ... ბუმტებით მებრტმანდა, ნელ-ნელა შემოთ აიწია და... აფრინდა! გამვლელი და გამომვლელი — ყველა ადგილზე გაქვავდა. მონუსხულებივით შეპყრებდნენ უწნაურ მფრინავს.

საიდანღაც მებტინარა ფოტოგრაფი გამოტყვრა, აპარატი მოიძარჯვა და გამებტებით აანსაკუნა.

...ბიბის კი აღარაფერი ესმოდა. მიყვებოდა ბუმტებს ლაღლადა მზისკენ, მისწარფვოდა ლურჯზე ლურჯ კრიალა ცაში და არეშარეს შეხსაროდა. და არ არსებობდა ამ ქვეყნად მასზე ბედნიერი ბუმტითი.

კარგა ხანს იფრინა, ვიდრე დაიღლებოდა. მერე, როგორც გოგომ დაარება, ბუმტების ვამეება იყო. ორ-ორს ერთად უშეებდა, თანდათან მძიმდებოდა და ქვეშოთქვეშოთ იწვდა. ბოლოს სულ დაბლა დაეშვა, ის იყო, მიწასაც უნდა მოსწვდენოდა, რომ მოულოდნელად, ღარჩენილი ბუმტები ყველა ერთად გაუსწლტა ხელიდან და ტყლაპნი... პირდაპირ თავის ვუბურაში მოადინა ტყლაპანი. ისე ჩადგაფუნდა, რომ ირგვლივ ყველაფერი გადაწუნა.

— ვაშაა!.. — ყვირით მისცვივდნენ გაწუნული გოგობიჭები. ყველას უნდოდა, საკუთარი ყური მოესმინა ბუმტითის საპაერო მოგზაურობის შობეჭდილებები.

მაგრამ ბიბი სმას ვერ იღებდა. ან განა შეეძლო რამის თქმა? მას სომი საწუკვარი ოცნება აუსრულდა — გაფრინდა კიდევ და ქვეყნაც ნახა... ჰოდა, იჯდა ბედნიერებისაგან გაბრუებული გუბურაში და ბავშვებს სიყვარულით უღიმოდა. გულზე კი ამაყად უბრწყინავდა დიდ ბუმტეზე ჩამოკიდებულს სასტვენი.

აქ, დროა, დავასრულოთ ჩვენი მოთხრობა. თუმცა ბიბის ნამდვილი ცხოვრება სწორედ ახლა იწყება. მართლაც, ამ ამბის შემდეგ პატარა ბუმტითი ისე შეიცვალა, ისე, რომ მოწყენილი აღარავის უნახავს.

ან რა მოაწყენდა, როცა ასეთი მეგობრები ჰყავდა?

კოსმოსური საზოგადოებრივი ინსტიტუტის

ბ რ ი ლ ბ ე თ ა ნ ე ლ ი
პ რ ო ფ ა ს ო რ ი

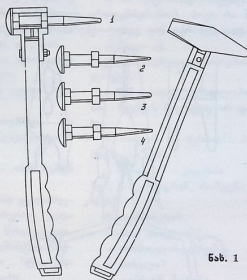
კოსმონავტიკის განვითარებამ დღის წესრიგში დააყენა დიდი ზომის მძიმე დანადგარების კოსმოსში გატანის საკითხი. კოსმოსში უნდა მოეწყოს უზარმაზარი სადგურები, რომელთა გრძივი ზომა რამდენიმე ასეული მეტრი და ზოგჯერ კილომეტრაც იქნება. ამრიგად, შეიქმნება (თავისებური „კოსმოსური კუნძულები“ რამდენიმე ასეული გრძივი ზომის რადიოტელესკოპებით, ოპტიკური ტელესკოპებით. მზის ელექტროსადგურებით და სხვ. მომავალში საპლანეტათშორისო მოგზაურობისას მიზანშეუწონილი იქნება დიდი კოსმოსში აიწყოს უზარმაზარი ხელოვნური თანამგზავრი, რომელიც ტრანზიტული სადგურის როლს შეასრულებს (აქ შეივსება სათბობის მარაგი, ჩატარდება ზომალდის პროფილაქტიკური რემონტი, დაისვენებს ეკიპაჟი და სხვ.). ცხადია, ასეთი უზარმაზარი ობიექტების ერთდროული გატანა კოსმოსში ძნელია, ამიტომ საჭირო გახდება ამ სადგურების ცალკეული კანკების ნაწილ-ნაწილ ატანა კოსმოსში და მათი იქ შეერთება. სამონტაჟო სამუშაოების ჩასატარებლად კოსმონავტს ღია კოსმოსში მოუწევს ვასელა. ამჟამად მას უშუალოდ ღია კოსმოსში უხდება კოსმოსური ობიექტების აწყობა, ტექნიკური მომსახურება და შეკეთება, ჩვეულებრივ, ღია კოსმოსში მუშაობისას კოსმონავტი ხომალტზე ბაგირითაა მიერთებული. მსოფლიოში პირველად ღია კოსმოსში გავიდა სსრკ კოსმონავტი-მფრინავი ალექსი ლეონოვი. ამ ფაქტს ისტორიული მნიშვნელობა ჰქონდა. ა. ლეონოვმა განახორციელა კოსმოსური ტექნიკის მთავარი კონსტრუქტორის აკადემიკოს ს. კოროლიოვის სანუკვარი ოცნება, დაამტკიცა, რომ სამყაროს უნიკალურ ქმნილებას, აღამიანს უწონობის მდგომარეობაში და უსაყრდენო სივრცეშიც კი შეუძლია გააზრებული მოქმედება. შემდეგ ღია კოსმოსში გვიდღენ სსრკ კოსმონავტი-მფრინავები ი. რომანენკო და გ. გრეჩკო (შეამოწმეს ორბიტული სადგურის შეპირაპირების კანძის მდგომარეობა); ვ. კოვალენკოვი და ა. ივანენკო (გამოცვალეს ორბიტული სადგურის ზედაპირზე დამატებული სამეცნიერო ხელსაწყოები და მასალების ნიმუშები); ვ. რიუმინი და ვ. ლაიბოვი (გამალეს რადიოტელესკოპის ათმეტრიანი ანტენა)...

მაგარი კოსმოსურ ზომიდან მაგარიანი მიერთებულ კოსმონავტს არა აქვს საშუალება ათ მეტრზე მეტი

მანძილი დაშორდეს კოსმოსურ ზომალდს. ეს, რა თქმა უნდა, ზღუდავს მის მოქმედებას ღია კოსმოსში. მას კი უნდა შეეძლოს არა მარტო კოსმოსური ზომალდის ახლოს გადაადგილება, არამედ მისგან საგრძობად მანძილზე დაშორებაც და კოსმოსური ობიექტების ნებისმიერ წერტილთან მისვლაც. ესე იგი, საჭიროა ავტონომიური საშუალებანი, რომელიც კოსმონავტს დაეხმარება ღია კოსმოსში მოუერთებლად, თავისუფლად გადაადგილებაში. ერთ-ერთი ასეთი საშუალებაა რეაქტიული ზურგჩანთა. მისი აზვი 12 კილოგრამ შეკუმშულ აზოტს იტევს. აირი გამოიღვევება მცირე ზომის 24 საშუენის საშუალებით და ზურგჩანთიანი კოსმონავტიც გადაადგილდება აირის გამოდენის საწინააღმდეგო მიმართულებით. გადაადგილების სიჩქარე თითქმის 30 მ/წამია. ზურგჩანთა კოსმონავტს ეხმარება მის მიერ შერჩეული ღერძის ვარშეში შემობრუნებაშიც. ხელით და ავტომატურად მართვა შესაძლებელია. ეს უკანასკნელი კი კოსმონავტს უსაყრდენო კოსმოსურ სივრცეში შერჩეულ მდგომარეობას უნარჩუნებს. ცნობილია, რომ ღია კოსმოსში — უსაყრდენო სივრცეში ძნელია შერჩეული მდგომარეობის შენარჩუნება. სწო-

საოპერა
კოსმოსში

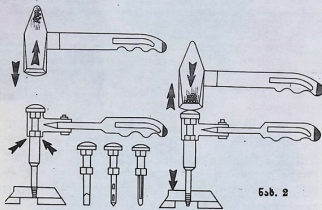

ნახ. 1

რედ ასეთი ზურგჩანთის „დამზარებით“ შესძლეს მრავალჯერადი გამოყენების ამერიკული კოსმოსური ზომალდის „ჩელენჯერის“ ეკიპაჟის წევრებმა ღია კოსმოსში გასიარება და ზოგერთი საშუაოს შესრულება (ხელოვნური თანამგზავრის რემონტის ცდა). რეაქტიული ზურგჩანთის შექმნაში უზიარტესობა ეკუთვნის სსრკ კავშირს. ინდივიდუალური რაკეტული საფრენი აპარატის პროექტი შექმნა საპროფკოსტრუქტი-

ტორმა ა. ანდრეევმა ჩერბ 1921 წელს. სამ წელიწადში კი მან მიიღო პატენტი, რომელიც ამ გამოგონებაზე მის პრიორიტეტს ადასტურებს.

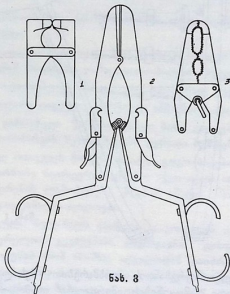
ღია კოსმოსში სარემონტო და ასაწყობი-სამონტაჟო, სამუშაოების ჩასატარებლად კოსმონავტს ზეინკლობაც ხშირად უხდება. საზეინკლო სამუშაოები ხორ-

ნახ. 2

ციელდება მექანიკური და ხელის ინსტრუმენტებით. დედამიწის პირობებში ზეინკლოს უხდება ღოჯით შემოჭრა, ქლიბით მოქლიბვა, მაღალი სიზუსტის ფორმისა და ზომების მისაღებად სპეციალური ინსტრუმენტით შაბვრა, მილესვა, ბურღვა და სხვ. ზეინკლობისათვის იმპარება დარტყმითი მოქმედების ინსტრუმენტები, ხელისა და მექანიკური დრელები, ბერკეტული ინსტრუმენტები და სხვ.

ვინ არ იცის, რომ ზეინკლობა დედამიწის პირობებშიც დიდ უნარსა და დახელოვნებას მოითხოვს. ამი-

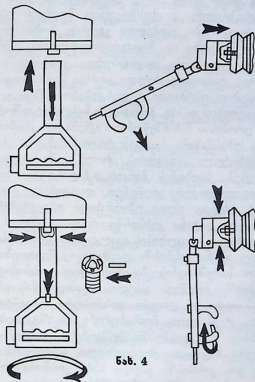

ნახ. 3

ტორმა, რომ მაღალი კვალიფიკაციის მუშა-ზეინკლებს გამოარჩევით ვაფასებთ. ახლა წარმოიდგინეთ, რა ძნელი იქნება ზეინკლობა კოსმოსური ფრენის დროს, როდესაც უწონობის მდგომარეობა ბევრნაირად აბრკო-

ლებს საზეინკლო ოპერაციებს შესრულებას, ამ უფრო, ღია კოსმოსის უსაყრდენო სივრცის პირობებში. ღია კოსმოსში სამუშაოდ იყენებენ საზეინკლო ინსტრუმენტების სხვადასხვა ანაწყობებს, რომლებიც მრავალ, სხვადასხვა დანიშნულებიან და ზომის ინსტრუმენტს აერთიანებს. განვიხილოთ ზოგიერთი მართიანი ინსტრუმენტი.

კოსმოსურ საზეინკლო ინსტრუმენტებს აქვთ განსაკუთრებული, განსხვავებული კონსტრუქცია, რაც განპირობებულია კოსმოსური ფრენის დროს, უწონობის მდგომარეობაში მუშაობის თავისებურებებით. ფართოდ იყენებენ დარტყმითი მოქმედების ინსტრუმენტებს (ნახ. 1), მაგ. კოსმოსურ ჩაქურსს, რომელმაც თავისი მოქმედების გადაცემისას არ უნდა გამოიწვიოს დასარტყმელი ელემენტის ენერგიის უქუცების რეაქცია, რასაც შეიძლება უწონობის მდგომარეობაში

ნახ. 4

კოსმონავტის გაუთვალისწინებელი გადაადგილება და შემობრუნება მოჰყვება. ამიტომ ჩაქურსს დასარტყმელი ნაწილი არის ღრუ და საფანტითაა ამოვსებული (ნახ. 2). საფანტის ბურთულები დარტყმის მომენტში ურთიერთხახლანთ „აჭრობენ“ ასხლეტის ენერგიას. ასეთი ჩაქურსი 1956 წელს გამოიგონა ა. კენერსონმა. მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო გარკვეული ჩაქურსის გამოყენების სფერო. კოსმოსურმა ტექნოლოგიამ კი შესაძლებელი გახადა მისი გამოყენება. ასევე, დღეს უკვე წარმატებით იყენებენ ბერკეტულ ინსტრუმენტებს (ნახ. 3), სხვადასხვა სახის ქანჩასაღებებს (ნახ. 4). ამ ქანჩასაღებთა თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ღია კოსმოსის უწონობის მდგომარეობაში მუშაობისას კოსმონავტს თავიდან აცილებს შემობრუნებას.

გლეზუ კუპეარილი

მატყარი ზაპარ დიხაქაძე

მ. ო. ხ. ო. ხ.

თბილი დღეა, ის კი არა, ცხელა კიდევ: ტყე დაღუბებულია, ჩამოცვენილ ფოთლებს ფესქვეშ მარბური გაუდის. არყის სვებს ოქროს ტოტეში ძირს დაუხრიათ. წანიურად ელვარებენ ვერსებები, თითქოს თითონვე თავზე ჰქრელი თავშალი წამოხურებას.

ასეთ ამინდში კარგია მჭადა სოკოების კრეფა. ვიტია შიგ ძირშივე ტყედა მათ და ამ თამამ-თამამით კი ორმოც ცალამდე შეავროვა. სკოლიდან ლიანდაგის მიწაყრილის გასწვრივ გაჭრილი მოკლე გზით ბრუნდებოდა. რელსზე მსუბუქად ამოჯუბდა, ცალ სელში პარკისა და მეორეში ჯოხის საშუალებით წინასწორობას იცავდა და თან შალუმს ითვლიდა.

— 22... 25... 30... — რამდენი გაუკვლია სოლუმ ასე... ხანდახან ორასამდე შალხაც კი დაითვლიდა. ბავშვები კი ასით ან ასორმოცდაათით ჩამორჩებიდნენ. — 57... 63...

ვიტის მთელი გულისყური რელსისაკენ ჰქონდა მიპყრობილი, რადგან იმაზე ფიქრობდა, თუ როგორ დაედგა ფეხი, ამ, მატარებლისაკენ გაპრიალბულ მზინვარე ვიწრო სახეზე, რომ ფეხი არ გადაბრუნებოდა და არ დაცემულიყო. უცერად სახიფათო რამ შეინიშნა. დაისარა, რელსის ხელთ შეესო და რას სედავს! ლითონზე ასაღი უზარია.

ბიჭს შიშისაგან გააცია: ამ დროს მას საბარგო მატარებელი უსწრებდა სოლუმ... მანასადამე...

მანიწვე გადაწყვიტა სადგურში გაქცეულიყო და შეეცდომინებინა. მაგრამ მოახსრებდა?

ლიანდაგს ყური დაადო, მომავალი მატარებლის შორეული გუგუნი ისე ისმოდა, როგორც ტელეფონში. ვიტამ ჩანთა დაავადო, პარკი ისროლა და გაიქცა მატარებლისაკენ, რომელიც ჯერ კიდევ არ ჩანდა. ტყიდან ორთქლის ბოლქვები ამოდიოდა.

შენერდა, ბიონერული ყელსახვევი შიშირო და ჯოხზე ალაშქრით დაამავრა.

ავერ, მოსახვევთან მატარებელიც გამოჩნდა. ორთქლმავლის სარკმლიდან შემანქანეს გამოყოფი თავი. ბიჭმა ალაში მალდა ასწია და დაიქნია.

ორთქლმავალმა ერთი დაისტკინა და დამხრუჭება დაიწყო.

ბიჭს სისხარლისაგან გული შეუკუმბა.

შემანქანე ვარეთ გამოვარდა და კიბის სახელურებზე დაკიდებულმა ყვირილი მორთო:

— თავს წაგაგლეჯე! — თან მუშტს უღერებდა.

ბიჭს გაბრაზდა. ჯოხს ყელსახვევი მოსხნა, ჯიბეში ჩაიწურა, ქუდი თავზე ჩამოიფხატა და წასვლა დააპირა, რომ ამ დროს შემანქანე გადმოხსტა, მსრებში სელი სტაცა და მარწყუებში მოაქცია ბიჭი.

— გაქცევის აპირებ?... —

ბიჭს წყენისაგან თვალები ცრემლით ავესო. სელიდან გაუსხტა შემანქანეს და ხმის ამოუღებლად უკან გამობრუნდა. შემანქანე უკან გააყვია. ჯიბიდან პატარა წიგნაკი და ფანქარი ამოდიო:

— რა გვარი ხარ?

— არა მაქვს გვარი.

— სად ცხოვრობ?

— არსად.
ვიტამ ფეხს აუჩქარა. შემანქანემ ლიანდაგთან წიგნებით სახეუ ჩანთა შეამჩნია.

— შენია?

— ოქ კიდევ პარკია სოკოებით... შემანქანე წინ-წინ გაიქცა, მუსლეზე დაიპოქა და ლიანდაგის სინჯუვა დაიწყო. ვიტამ თავისი პარკი და ჩანთა აიღო და ბილიკს გაუყუვა.

— ბიჭიკო!

— რა იყო, რა გნებავთ?

— გაწერდი!

— ისევ ლანდელ უნდა დამიწყოთ?

— მოდი აქ.

ვიტია გაუბედავი ნაბიჯით მიუახლოვდა.

— შენ ვესმის?... გმადლობთ... ჭოხბი... ჩვენგან ნაყოფიც არ დარჩებოდა.

— როგორ არ ვესმის?! მეც რკინიგზელი ვარ.

— მართლა? — გაეღიმა შემანქანეს. — კი მაგრამ, რამდენი წლისა ხარ?

— თერთმეტის.

— სად სწავლობ?

— ორმოცდამეცხრეში.

— სასული?

— ვიქტორ მუსინი.

— მამ ასე, მუსინ, მიიღე ჩემგან საწყარო, — და ბიჭს სუთმანეთიანი გაუწოდა.

— მე რა, ფულისთვის სომ არ... — ბიჭს გული მოუვიდა და სოფლის გზას დაადგა.

მშობლები შინ არ დაუხვდნენ. გახალბედი მონასა, შევიდა, სოკოებიანი პარკი სკამზე დადო, კარადიდან

წინიანი ქვაბი გამოიღო, გააცხელა და მაგიდის ვიუჯდა. კარზე კაკუნი ვაიძმა, მუწოპული შემოვიდა — ვაგონების გადაბმული.

— მარტო სარ?
— მარტო ვარ.
— შამა სად არის?
— მორიგეობაზეა.
— კეთილი... მიდი ასლა, სწრაფად ისადილე და სადგურის უფროსთან გაიქეცი, გეტანის, ჩემთან მოვიდესო. რა, სომ არაფერი ჩაიღინე?
— არ ვიცი.
— შენი საქმისა შენ იცი, ოღონდ იჩქარე.

ვაგონების გადაბმულმა კარი გაიხურა და წავიდა. ბიჭს გული შეეკუმმა. სულში გაუგებარმა შიშმა დაისადგურა.

იქნებ მას მოეჩვენა მსოფლიო, რომ რელინ გამსკდარი იყო... მაშინ... ეს „მაშინ“ რალაც დიდ საშინელებად მოეჩვენა. წვენი დატოვა, ქუდი დაიხურა, კარი დაკეტა და გაიქცა. სადგურს რომ მოუახლოვდა, მამას შეეჩინა.

მამამ კუშტიად შეაჩერა.
— რა ჩაიღინე? შენს გამო შიშარევენ...
— მე... არაფერი...
— იყოფი, თუ რამე გაქვს ჩადენილი, იმასაც არ გაუწუვე ანგარიშს, რომ პიონერი ხარ...

ოთახში სადგურის უფროსი, პარტოროგი, ვიდაც უნსობი კაცი და შემანქანე ისდნენ.

მამა შესასვლელთან გაჩერდა. ვიტია კი, დამფრთხალი, კარის წირთხლს მიეკრო. ფეხები მოუდუნდა.

— ეს არის? — შევეკითხე შემანქანეს უფროსი.
— ღიას, გე არის, — და ბიჭს თბილად გაუღიმა. უფროსმა ვიტიას სული გაუწოდა.
— გამარჯობა, გემირო! სად არის შენი ყვლასაწვევი?
— ვიბეში, — შეცბა ვიტია.
— მომეცი აქ.

ბიჭმა უბეში სული ჩაიყო, თავისდა გასაოცრად იქიდან ჯერ ბურთი ამოაყუვა, შემდეგ „კოკორინა“ და სულ

ბოლოს ყვლასაწვევი გამოინდა. და მსწრებმა გაიცინეს, ვიტიას კი ვრნივსა მიწა გასკდომოდა და შიგ ჩაუტანა.

— არაფერი, — გასამსწვევლად მსრებზე დაკრა სული უფროსმა, — ყველას თავისი მეურნეობა აქვს. ყვლასაწვევი გამოართვა, განასკვა და კედელზე დაიდგმული პორტრეტის ქვეშ ლურსმანზე დააბნია.

— ეს წვენ დავეტიოვე, შენ კი ახალს მოგეცით. სოლო აი, ეს ძია, — უნსობ კაცზე მიუთითა — სურათს გადაგიღებს. თანახმა ხარ?
— დიას, თანახმა ვარ,
— აბა ერთი, ამ ამსანავს თუ იცნობა? — თავი შემანქანისაკენ გადასარა.

ვიტიას გაუღიმა.
— მსუბი უნდოდა.
უფროსი ბიჭის მამას ელაპარაკებოდა.

— შენსა ვაჟმა, ამსანავო მუსინ, მატარებელი დალუპავს გადაამჩინა. წვენ ამის შესასხებ სამმართველოს შევატევიბინეთ, იქ კი სწორედ იმ დროს სახალხო კომისრის მოადგილე იყო. მან სწავლ დილით შენი ვაჟი თავისთან დაიბარა. წაიყვანე ბიჭი ქალაქში...
უფროსმა მაგიდის უჯრა გაიხურა, იქიდან შესვეული რალაც ამოიღო და ბიჭთან მივიდა.
— ეს შენ — ჩემგან, — და ვიტიას აბრეშუმის ასალი ყვლასაწვევი გაუკეთა.

სახალხო კომისრის მოადგილემ ბრძანება გასცა, ბიჭი დაუყოვნებლივ შეეშვათ მასთან კაბინეტში.

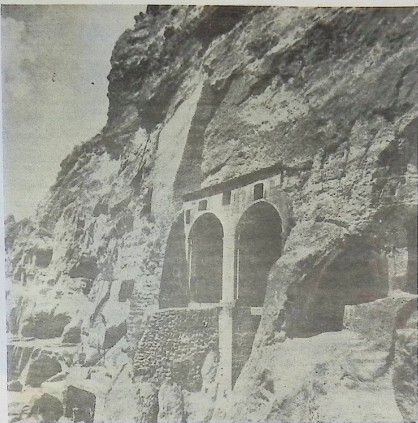
ვიტია დიდ ოთახში შევიდა და კართან განურდა. ოთახი მშის მუქით იყო სავსე. ვიტია მ უნებურად თვალები მოჭკუტა.

მოშორებით, ფანჯარასთან, დიდ მაგიდას ჰუნსნიანი ქალი უჯდა.

— როგორი პატარა ხარ, — მოკერა ყური ნათქვამის ვიტია მ და ღაბუნელობისავან აღარ იცოდა, რა ვაუკეთებინა.

— აქეთ მოდი, მანდ რას განკრებულხარ? — შემოყესმა თბილი და აღერსიანი სმა.

და კულტურულ ცხოვრებაში. იგი აღმინისტრაციულად მცხეთას ეკუთვნის. ორიჩილები, იყო სრულიად საქართველოს კათალიკოსის სამეფოს; მღვდელ-დიაკონს მცხეთაში აკურთხებდნენ. ვარძია მუღამ ერთგული იყო საქართველოს მეფისა, თავგამოდებით იბრძოდა საქართველოს ერთიანობისთვის. როცა სამცხის ათბაგვა განიზრახა სამცხის ეკლესიის გამოყოფა, ვარძია წინ აღუდგა ამ განზრახვას. ვარძიაში მოღვაწეობდა ცნობილი ქართველი მეცნიერი, ძველი ქართული მწერლობის ბრწყინვალე წარმომადგენელი იოანე შავთელი. აქ დაწერა მან თავისი განთქმული „გალობანი ვარძიის ღვთისმშობლისანი“. ჩვენამდე მოვიდა ვარძიის დასურათებული ხელნაწერი (სამწუხაროდ, მრავალჯონსმა აიბრებამ გაანადგურა ვარძიის მდიდარი ბიბლიოთეკა და მის შესახებ ახლა ძალზე მწიბრი ცნობები მოგვეპოვება). თამარ მეფემ ვარძიას მრავალი სოფელი შესწირა და ამით დიდი შემოსავალი გაუჩინა. მეფე ხშირად ვიდიოდა ვარძიაში, საერთოდ, შეუწებებულ ყურადღებას იჩენდა მონასტრისადმი. 1204 წელს რომის სულთნის წინააღმდეგ საბრძოლველად გამზადებულმა ქართველთა ლაშქარმა ვარძიასთან მოიყარა თავი. თამარმა აქ დღლიცა ლაშქარი, შეავედრა ვარძიის ღვთისმშობელს და ისე გაისტუმრა საომრად. გამარჯვების შემდეგ ისევ ვარძიაში მოიყარა ჯარმა თავი და მეფემ „ჭეროვანი მადლობა“ უღვნა ვარძიის ღვთისმშობელს. 1210 წელს თამარი კვლავ ეწვია ვარძიას და აქედან გაისტუმრა ლაშქარი ირანში სალაშქაროდ.

ვარძიის სამონასტრო ხუროთმოძღვრული ანსამბლი გამოკვეთილია ერუშეთის მთის კალთაში ანსამბლის სიგრძე 500 მეტრია. 13 მოქვაბულები განლაგებულია გ. სართულად. ხუროთმოძღვრული ანსამბლის ძირითადი ცენტრი ისტორიულად ჩამოყალიბებული კლდის სოფელი ანანაური, რომელიც

შენაში ~ 800

დღი ივანე ჯავახიშვილი ვარძიას „განსაკვიფრებელ კლდში გამოკვეთილ მონასტერს“ უწოდებდა. ამ ძეგლის მნახველ იმდროინდელ საზოგადოებას ხიზლავდა მისი მონუმენტურობა, მხატვრული გააზრება და შესრულების მაღალი დონე. ვარძიის „მშენებელი ალტაცებული იყო გამოჩენილი სპარსი ისტორიკოსი ისაკანდრ მუნში და თვით შაჰაბასიც კი“. თუ საქართველოს დაუძინებელი მტერი ფრიად მაღალ შეფასებას აძლევდა ჩვენს ძეგლს, მაშინ წარმოიდგინეთ, როგორ აღფრთოვანებდა იგი საქართველოს მოკეთებებს.

მტკვრის ზემო წელში, ზეით არს ვარძიის მონასტერი, კლდესა

შინა გამოკვეთილი, სენაკ-პალატებითურთ, და მას შინა აღშენებული მეფის გიორგისაგან და შესრულებული თამარ მეფისაგან. ესე შემკული იყო საეკლესიო სიმდიდრითა და ყოვლის წესიერებითა, — წერდა ვახუშტი ბატონიშვილი.

ვარძია ჯავახეთში, ასპინძლან 30 კილომეტრის დაშორებით, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე მდებარეობს. როგორც დოკუმენტებით ირკვევა, მისი მშენებლობა დაიწყო მეფე გიორგი III-მ. შენდებოდა 1156-1203 წლებში. მონასტერი აკურთხეს 1185 წლის 15 აგვისტოს, თამარის მეფობაში. ვარძიამ, როგორც სამეფო მონასტერმა, უდიდესი როლი შეასრულა ქვეყნის პოლიტიკურ

მშენებლობა X-XII საუკუნეებში გრძელდებოდა. მშენებლობა რამდენიმე ეტაპად მიმდინარეობდა. პირველ ეტაპზე, გიორგი მესამის მეფობის ხანაში (1156-84 წწ.), შეიქმნა გეგმა და გამოკვეთეს პირველი სენაკები და ეკლესია. მშენებლობის მეორე ეტაპზე (1184-85), თამარ მეფის მითითებით, გეგმა ნაწილობრივ შეიცვალა, ჩატარდა მონასტრის ცენტრალური ნაწილის რეკონსტრუქცია. კლდეში გამოკვეთილი დიდი დარბაზები, ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ტაძარი და სტოა-პორტიკი მო-

ხატეს მხატვარმა გიორგიმ და მხატვართა ჯგუფმა ქართლის ერისთავის რატი სურამელის თაოსნობითა და სახსრებით (ერთ ფრესკაზე გამოსახული არიან მეფე გიორგი მესამე, თამარი და რატი სურამელი). მესამე ეტაპზე (1185-1203) დამთავრდა სათავსოებისა და სენაკების, თავდაცვითი და სიბრძნავითი ნაგებობათა გამოკვეთა. მშენებლობის მეოთხე ეტაპი დაკავშირებულია 1283 წლის მიწისძვრასთან. ბექა ჯაყელ-ციხისჯვარელის ათაბაგობის პერიოდში (1285-1306) ააგეს ორთაღიანი შენობა სტოა-პორტიკის

გასამაგრებლად და ორსართულიანი სამრეკლო. მშენებლობის მეხუთე ეტაპი ივანე ათაბაგის სახელს უკავშირდება: ამ დროს შეიქმნა დიდი სარბაზო.

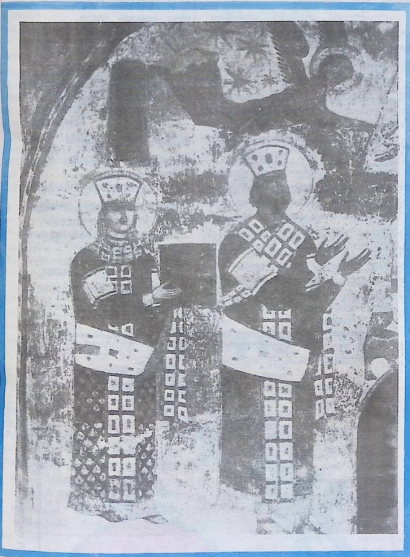
მუხედავად მშენებლობის ასეთი ხანგრძლიობისა, ვარძია სტიქურად არ ავებულა. მას საფუძვლად უდევს ერთიანი, კომპოზიციურად გაპართული გეგმა. გეგმის იდია იყო ანსამბლის განლაგება კლდის სიღრმეში, ცენტრში აგებული ტაძარის ირგვლივ. მასასაღამე, ანსამბლის კომპოზიციური ცენტრი ტაძარია. მთელი ანსამბლი მიმართულია სამხრეთისაკენ. ვარძია მონარაგებული იყო სასამელი წყლით: მთავარი ეკლესიის ახლოს მდებარე მოზრდილი გვერდითი ოთახიდან წყაროსკენ საკმაოდ დიდი გვირაბი ჩადიოდა.

ბერ-მონაზონთა საცხოვრებელ ოთახებს ჰქონდა ფართო ნიშები ლოგინებისა და სხვა დანიშნულების ნივთების შესანახად. ზედმეტი სამკაულები ვარძიის ანსამბლს არ გააჩნდა.

1551 წელს ვარძია ირანელებმა დაარბეს. მათ გაიტაცეს ვარძიის ცნობილი ღვთისმშობლის ხატი, ოჭროსა და ფოლადის კარები და სხვა განძი. 1578 წელს ვარძია ოსმალების ხელში ჩავარდა და გაუკაეტურდა. რუსეთ-ოსმალეთის 1828-29 წლების ომის შემდეგ ვარძია კვლავ საქართველოს ფარგლებში შემოვიდა. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ დაიწყო ვარძიის მეცნიერული შესწავლა. 1938 წელს იგი მუზეუმ-ნაკრძალად გამოცხადდა. 1970-71 წლებში ჩატარდა არქეოლოგიური გათხრები, ნაპოვნია სამი საინტერესო კულტურული ფენა.

ვარძია ქართული კულტურის უმნიშვნელოვანესი და საამაყო ძეგლია.

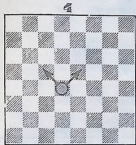
ამირან ხაბრძიშიძე,
ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატი.

შაშით სვლა

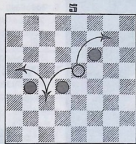
შაში ორგვარია — უბრალო და მარბიელი („დაშკა“). თამაშის დაწყების წინ ყველა შაში უბრალოა, ხოლო თუ თამაშის პროცესში რომელიმე მათგანი ცრთი, ორი და ა. შ.) მოწინააღმდეგის მერვე პოზიციონტალს მიაღწევს, გადაიქცევა მარბიელად.

უბრალო შაში მოძრაობს მხო-

ლოდ წინ, გადაადგილდება დიაგონალურად მდებარე თავისუფალ უჯრატზე (იხ. დიაგრამა 4).

შაში საინტერესო თამაში

მარბიელთა სვლა

მარბიელი, უბრალო შაშისაგან განსხვავებით, მოძრაობს დიაგონალურად მთელ სივრცეზე და ყველა მიმართულებით (წინ და უკან). დღემა შეუძლია იმ უჯრატზე, რომელიც დაიკავებული არ არის სხვა შაშის მიერ. ამასთან, მის უფლება არა

აქვს გადაახტეს თავის შაშს. დაფიქრე მარბიელს აღნიშნავენ ორი შაშის ერთმანეთზე დადებით (ან, ზოგჯერ — გადაბრუნებით).

თეთრებისათვის სამარბიელო უჯრატად ითვლება b8, d8, f8, h8, ხოლო შავებისათვის — a1, c1, e1, g1.

შაშით აქვლა

აკვლა ნიშნავს მოწინააღმდეგის შაშის ან მარბიელის მოხსნას დაფიდან. შაში თავისი სვლის დროს ვალდებულია განახორციელოს აკვლა ხევიდან ვალდებომათ თავის წინა ც უკანა ც (იხ. დიაგრამა 5), თუ მის მეზობლად იმყოფება მოწინააღმდეგის შაში ან მარბიელი და გვერდით (დიაგონალურად) არის თავისუფალი მოედანი.

ერთი სვლით შაშს უფლება აქვს მოხსნას მის გზაზე შემხვედრი მოწინააღმდეგის ერთი ან რამდენიმე შაში (ან მარბიელი).

31. კანდალპაი

რა ნიშნავს სტომობატრონი?

ალბათ იშვიათად თუ ვინმემ იცის, რამდენი წლისაა სტომობატრონი, თუმცა ვარკვეული ცნობები ამის თაობაზე მაინც არსებობს. მავალითად, ახლანდელ დასავლეთს, რომ ჩრდილოეთ ამერიკის ინდიელებში გერკიდვ საში ათასი წლის წინ მტურნალობდნენ ქილელებს. ერთ-ერთ საშარბში აღმოჩნდა ქალის ჩონჩხი, რომელსაც რამდენიმე კბილი და ლალომბილი ჰქონდა ედნობი შემადგენლობის ცემენტით. სამარბი კი, სხვიანობა ანატი, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 1200 წელს უნდა განეუფიერებოდეს.

იხილეთ ქალაქიანი მიხედა. ქულიანანს ახალი პატრონის რანო კრატოსუს სხალიდან 18 კილომეტრით იყო დაშორებული. ქრომა ვერ აიტანა ძველ პატრონიან განაშორება და რიცრტე კი იხელთა, შინ გაიპარა; გაიარა ავტომაგისტრალი, მოწყრო მდინარეები და 20 საათის შემდეგ, სავრცინობლად გამგზავრა, მშობლიურ სახლი გაშინდა. სიღნი კრიფტოსუა უმალი ჩაქდა ავტომაგისტრო და იმ ფერმერთან გაუმწავრა, ქულიანა რომ მიჰყვიდა. უკანვე ჩაუთვალა მას მთელი თანხა და განუცხალა, რომ ალარსოღეს გაუღდა თავის ერთგულ ქრონას.

მეკარონის მუზეუმი

მეკარონის მუზეუმი პატარა იტალიური ქალაქის, მონტადანოს ერთადერთი ღირსშესანიშნაობაა. აქ გამოფენილი ექსპონატები მზახელებს მოუთხოვბენ მეკარონის წარმოების ისტორიას, დაწეული 1802 წლიდან. გარდა ამისა, მუზეუმის დამთავალიერებლებს სთავაზობენ მეკარონის ჩამდენიმე ათასი ცერბოს რეცეპტს.

ქრონის ერთგულება

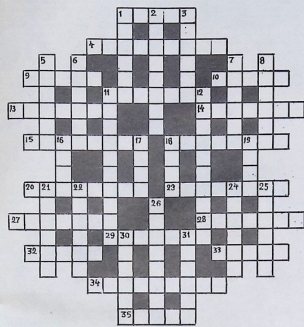
ამერიკის შტატ ფლორიდაში მცხოვრებმა სიღნი კრატოსუსამ ერთ-ერთ ფერმერს თა-

თარაზულად: 1. საფრტო ნიშანი; 4. ქვეუნის ვანაპირა მხარე; ცენტრიდან დაშორებული ადგილი; 9. მინერალი;

მდგომარეობის მქონე სწორ-ხაზოვანი მოწყობა; 16. ამერაის მდინარე; 18. ლითონის მადნის გადამღებების ერთ-

ნაწილი; 22. ერთი ლანდგან-დან მეორეზე გადასავალი მოწყობილობა; 23. ვინმე ვაჭრული წარუხე; 24. წელიწადის დღეების აღრიცხვის სისტემა; 25. აღმავარი, ანუ?.

შემაჯად: 1. ტბილი წვე-ნი მოხარული ხილვული; 2. ნაშრომის ან წინის შენა-არისი მოკლე წერალობითი ან ზეპირი გამოცემა; 3. წილი-წადის თვე; 4. ფიციური ვარჯისმი; 5. პერგამენტი; 7. ბერძნული ფულის ერთეული; 8. ორწევრი; 11. ამერიკის შტატი; 12. ავტომატურად მოქმედი შეწყობების, მოწყობილობათა ერთობლიობა; 16. რაიმე სისხლის ჩაასხმელი ჭურჭელი; 17. დამუხტული ატომი; 18. მოვლენის, პროცესის განვითარების ცალკეული სტადია, მომენტი; 19. რთული ნივთიერება, ცოცხალი უჩრდის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი; 21. ნახებებიანი გამოცემა; 22. ფრანგი პოეტი; 24. სიმარტზე ში-ტანოლი გამაწვევები იგრისი; 25. ქვეწარმავალი ცხოველი; 26. შეგობრება პატარა ატო-მობილობები; 28. ინფლისილი მოკადრადე გამო; 31. საწერი საშუალება.

10. სახელმწიფოს შეიარაღ-ბულ ძალთა ერთობლიობა; 11. სასამართლოს განაჩენის ან გა-დაწყვეტილების განაცხადება; 13. ღამის ბეჭედი; 14. გარ-კვეთილი მიმართულებისა და

ერთი წესი; 20. გვიხის სკლას პეტრედელეარული მიმართ-ულება; 23. ნაღბრობის ან მო-ტბილობის შესჯატრელი; 27. ქიმიური ელემენტი; 28. ქა-ლაქი ლიტვავში; 29. კონტი-

საქართველო № 9-ში მოთავსებული «საქართველო» ლიტერატურული პრემია
გ ა მ რ ც ა ნ ე ბ ი
პ რ ს მ რ დ
გ ა მ რ ც ა ნ ე ბ ი
შეადგინა ნ. ორბელიანი

პრემია
თარაზულად: 1. გოგმა-შვილი; 6. ბარათშვილი; 11. ორში; 12. დგოვა; 13. ერთი; 14. რიზი; 15. კრისი; 17. ზნე; 19. ლომი; 20. ბილიო-გი; 21. დგე; 26. ოინი; 27. იკარისი; 28. დტა; 31. რიგა; 34. ნიორი; 38. ბაქე; 37. ორ-განაწყა; 38. ინდიფიფიში.
შემაჯად: 1. გამოცემა; 2. ტბრი; 3. ანგარა; 4. ელი; 5. იანვარი; 6. ბოქვარი; 7. არტა; 8. ანიშში; 9. გაცე; 10. ინინერი; 14. რომში; 15. კრე-ტი; 16. ორისი; 18. არენა; 22. საფრატო; 23. ანტელტი; 24. აღორაში; 25. სანდონი; 28. ასინა; 29. დუტრეტი; 32. არია; 33. ფარა; 35. ზარი; 36. პირა.
გ ა მ რ ც ა ნ ე ბ ი
დოლო, კოდალა, ურო, სკამი, პაღმა, შუის სხივი.
მეტბარამბი
ალი-ალი, კანი-კანა, მახალი-მახალი, ცხელი-ცხელი.

ღმის სიღრმეში იპოვი, შემოაღო მოგვედგინება, ვერ შევუძრავი დერი და არც ბეშო დიდგინება.

ერთმა უხულო სავანა ვაიპრო თერობი ღაზადა, ხალხისთვის გამოსადგი ცოცხალი რაღვ დაზადა.

უქუქად გამოწრდილია, ჰევახ ბევრი დობილ-მობილი, არის ცოცხალი არსება, უხულო საგნით შობილი.

ჭერ თოქი მგარად შეტოპეს, მერე კი ურტყეს ხელბობი, თვითონ ხმაპალი ატარდა, სხევბა იბტყვის ცერები.

შინ გვიდგას ერთი სავანი, უხულო, ეწვარტაღა, მთელი მსოფლიოს მთა-ზარი მქდიშარს შემობატარა.

ერთი ციდა, პატარას კუდი პეეს ბევრად გრძელი, თავისთ ვერსად ვერ წავა, თუ არ შედევ ხელთ, უწისოდ არ ჩაიცმევა არც ერთი სასმელი.

ერთის ნიშან-თვისებებით სხვისი გვიდა აღმოჩენა, მისანგებდა საჭირია გონება და ზუღები სმენა, არის ქვეის საეარჩოშო, მიზინვებები ალბათ შენცა.
3. მარცვალდომილი

ჭიზეში ხელი ჩაივლი, რა ვნახე — გამოცანა; ზუთი ძმა არი, ტყულები, სხვადასხვა სიმღლისინი. 6. მარცვალდომილი

მისი დღა — ჭარია, დენი ანდა წყალი, ხალხის გამოკვეთა მისი საფიქრალი. რასაც აქმევ, დასტოლო დავგბრუნებს იგი. დღე და დღე მუშაობს, კარზე უდგას რიგი.

ჩასაფრდება ბოლევზე და ელოდება ნადირებს. ვინც ხაზაში უფრდება, კი არ უხვდება, უფიქრებს.
აღ. ნაშრომაძე

ზრანსუა ბუპე

„სუზუე“

მრავალფეროვანი და ხალა-
სი ნები მოხალდა ბედა ფრ-
ანსუ ბუპეს, ფრანული რო-
კოკის ცნობილ წარმომადგე-
ნელს, მეფე ლუი მეოთხედი-
ნის კარის პირველ მხატ-
ვარს. აგე იყო ნიჭიერი დეკორა-
ტიორი, წინას გამოუმჩნე-
ბელი, თეატრის მხატვარი,
ქმნიდა დეკორატიულ პანო-
ებს სახატებებისთვის, ესკი-
ზებს ვიტრინებისა და შპა-
ლერებისათვის, მავრამ მოაგა-
რი მისთვის იყო ფერწერა.
მისი მხიარული, ელემენტური,
დახვეწილი სურათები უდიდესი
შეორებით სატეკლოდმა
თანამედროვეთა შორის. ბუნე
გამოსახუდა მითოლოგიურ,
ალეგორიულ და პასტიჯალიურ
სცენებს, უყვარდა ნაწი და
ნათელი ფერები, რთული,

ჩახვეული ხილუბები და რ-
წინებები.
მისი ფერწერა, ისევე რო-
გარც, საერთოდ, როკოკოს
ხელოვნებას, მოკლედა იყო
განსაკუთრებულ სიღრმესა და
პრობლემებისა, იგი უფრო
გასართობა და თვალის სა-
ამრმად იყო გამაზრდილი, სა-
მაციეროდ, გამოიჩინოდა სინა-
ტივით, ვრცელუროლოთია და
გრუნებამაჯილიობა.
ახეთი ხანათხა ბუნეს პა-
ტარა სურათი „სუზუე“. მან-
ზე ახალეთა სცენა მადლი
სარჯადიღების იჯახური ყუ-
დიდა.
ლამაწი და მდებარეულად
მორთული იოთხის მადლი
სარკმლიდან შემოჭრილი სხე-
ვები ანათებს როკოკოსული
გრაციოსული რწინამებით შე-

მეულ ინტერიერს. კუთხეში,
პატარა მავალსთან სტრედან
მოხდენილი ქალბატონები.
ერთ-ერთს მუხლებზე ათჯი-
ნასავით მორთული პატარა
გოგონა უწის. მეორე ბეჭედი,
ცოტა მოწრდილი გოგონა,
უპირაგე სათამაშოთი ხელში
დახალ სავანე წამოსუქულა
და იქიდან დიდეს ელასარკე-
ბა. კუთხეში, ბუნათთან მვე-
მი მწვანე სფთანიანი მამა-
ცი ვერცხლის ყავადანს აწე-
დის ქალბატონებს. ყველაფე-
რში განსაკუთრებულად სიმ-
ყუდროვ და ფაქმა გემო-
ნება იგრწობა.
მხატვარი ვრცელუროლოთი
ს-
ტატობით აშორებს სურათის
ყველა ელემენტურ დეტალს:
თხის საგულდელად ვარცხ-
ნილობებს, ღამაწ სამოსებს,

სათამაშებს, ფაიფურას და
ვერცხლის ბურჯებს, ოქროთი
მოყარაუბულ სათიბსა და
წინდლებს, მორთურომბულ
ავეტასა და სარკეს. ჩინებული
არის გადმოცემული სხვადა-
სხვა ფაქტურის თიხებურე-
ბა, საენობრივი ვანუმორგე-
ლობა.

სეუარაა, რომ მხატვარს სი-
მოცუნებს ანიებებს დახვეწილი
სინატფის ეს ატმოსფერო.
ამავე დროს, სურათი ნიჭი-
ერად, მაღალ მხატვროდ ღი-
წენუე შესრულებულად პერსო-
ნაფების გრაციოსული ქესტე-
ბის მრავალფეროვანი და ბუნე-
ბრიფა, კომპოზიფურად ისი-
ნი მტებად ოსტატურად არიან
განლაგებული მავადს ვარ-
შეში. აღსანიშნავია ერთი სა-
ინტერესო ხერხი: სარკის გა-
მოსახვისას მხატვარი გვიჩვე-
ნებს მანში არცილოლ მოპირ-
დაპირ კარს, ჩითაც ვატი-
ლებით უფრო დრმა სიფრცის
შთაბეჭდილებას ქმნის.

ბუნე შესანიშნავი კლორია-
სტი იყო. მსუბუქი, დინამი-
კური მონაწიებით დადებული
მრავალფეროვანი საღებავები
სრულებით არ იწვევს სიტრე-
ლის შეგრძენებას. ოქროსფე-
რი, ყავისფერი, მწვანე, წითე-
რი, თეთრი, ცისფერი,
თბილი სინათლის სახადით
არის ვარითანებული და მარ-
მონიულ მთლიანობულ აღაქ-
მება.

მომე და განსაკუდილით აღ-
საყვ იყო ფრანსუა ბუპეს
ცხოვრების ბოლო წლები. რო-
კოკის სტიმთა მის სიცოცხლე-
შივე დეკარტა პოსტულარობა —
მის ნაცულად საყოველთაო აღ-
იარებმა მოიპოვა დამახასია-
ტრებელი მხატვრები და ხე-
ლოვნების მხატვარნი და
საზოგადოების ნებინება, სი-
ბერი სილატაკება და მიეწე-
ბუში გაატარა. მავრამ დღეს
მისი ცოცხალი და დახვეწილი
ფერწერა, ვრცელუროლოთი ოს-
ტატობა, კლორიატული ნები
ყველა იწიფვის მავურებულ
თიხის უწიკნიო მონათლო-
ბაში.

თეოდ ჯალაღანი
ხელოვნებათმცოდნე